

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

Tartalom: Friss munkálkodási kedv minden vonalon! Inasaink szakbeli nevelése, Lengyel Alberttől (első közlemény). Színvakság és szintévesztés, R. Tóth Józseftől. Művészek a tipográfiában (negyedik közlemény). Történelmi fragmentumok. (Cenzura és a nyomdász felelőssége. III.) Magyar Nyomdászok Évkönyve. A nyomdászat Amerikában, Korinek Józseftől (első közlemény). Rend s tisztaság a nyomdákban, Hermann Károlytól (második közlemény). Apró jegyzetek a papírosról (első közlemény). Lapunk és a szakbizottság, Wanko Vilmostól. Festékező hengereink

öntése. Különféle apró közlemények. (Mostani füzetünk borítéka és mellékletei. A pécsi részvénytnyomda új igazgatója. A Könyvnyomdászok Szakköre estélyei. Fittler-Györgyi: Magyar Iparművészet. Apró történetké a bankos bibliákról. A világ legszebbnek tartott katalógusa. Az ólommergezésnek fölismerése a vérből. Csevegések a modern hírlapirodalomról. A Wright testvérek mint nyomdászok és hírlapírók. A művészi fotografálás iskolája stb. stb.) Hivatalos közlemények. (Szakkörünk tagsági forgalma folyó évi szeptember havában: belépések a tagok sorába és törlésre ajánlások. A szeptember hóban egyesektől és

a vidékről befolyt tagsági járulékok részletezése. Pénztári kimutatás 1909 szeptember haváról. [Tábla.] A Könyvnyomdászok Szakköre pályázatai. A csekkforgalomba való belépésünk. Főhívás a Szakkör vidéken működő tagjaihoz. A tagazórákosi alkalma körhelyiségünkben. Fotografus kedvezménye tagjaink részére. A Grafikai Szemle hirdetésének szabott árai. A magyar állam nyomdásztörténelmi térképe. Kondícióbeli változások pontos bejelentése. Szakkörünk szaktanfolyami értesítőiből fennmaradt példányok elárúsítása.) Kedvezményes színház- stb. utalványok.)

FRISS MUNKÁLKODÁSI KEDV MINDEN VONALON!

Az őszi évad beálltával egyszeriben pezsgő élet kerekedett a szakkörökben is, s az eddigi jelekből bizvást következtethető, hogy ez a pezsgő élet jó ideig nem fog helyet adni a megszokott letargiának.

Első helyen kell említünk az Iparművészeti Iskola és a Könyvnyomdászok Szakköre által közösen megindított Nyomdászati Tanműhelynek október hó 3-án való megnyitását. Ez az intézmény máris messze kiható jelentőségűnek bizonyult a magyar könyvnyomtatás jelenlegi és jövőbeli fejlődése szempontjából, s amerre nézünk: mindenfelé láthatjuk már működésének a nyomait, amennyiben a kevés eszközzel dolgozó művészi egyszerűséget és praktikus munkálkodási módot nemcsak azok a nyomdászok követik immár, akik tagjai a Tanműhelynek, hanem az ő példadásuk nyomán még azok is, akiknek egész tudományá eddigelé a díszítő elemek mentől szertelenebb alkalmazásában merült ki. Ha már eddig is ekkora eredménye van a grafikus művészek és a nyomdászok együttműködésének, elképzelhető, hogy mennyire emelkedünk, ha ez együttműködés szükségeségének tudata átmege minden nyomdásznak vérebé.

A Tanműhely második évfolyamát éli, s így természetesen, hogy a tanulás eredményességének veszélyeztetése nélkül nem lehet oda minduntalan újabb meg újabb jelentkezőket fölvenni. Ez a körülmény az oka, hogy Szakkörünk e hó közepe-tájától fogva tanfolyamot, illetőleg előadási sorozatokat kezdett meg mindama tagjai számára, akik szíves-örömezt tanulnának, de a Tanműhelyre a már fentebb említett ok miatt nem vehetők föl. Ennek a tanfolyamnak tárgyai főleg a nyomdászat történetének, kereskedelmi s technikai részének tárgyaiból vannak merítve, de nem lesz elhanyagolva a dolog művészeti része sem, amennyiben a Nyomdászati Tanműhely lelkes vezetője, Czako Elemér dr. megigérte, hogy szívesen a segítségünkre áll e tekintetben is. S ez már maga is kész kezesség arra nézve, hogy az új tanfolyamnak, illetőleg előadási sorozatoknak meglesz a kellő magas színvonal.

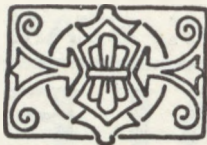
Az inasok szakoktatása ügyében is üdvös mozgalom indult meg újabban. A Grafikus Művészetők Egyesülete kezdte most bogozgatni ezt a mindéig aktuális kér-

dést, s tervet dolgozott ki arra nézve, hogy miként lehetne a mostani oktatásügyi berendezkedés mellett is valamely módon befolyunk a nyomdásztanulók szakoktatására. A tervezet velege az, hogy a mostani iparisoklakai oktatás mellett heti egy napon — például csütörtökön — szoroson technikai tárgyú előadások rendszeresíttessenek az inasok számára. Ez ügyben e hó 17-ikén az összes nyomdászkörök bevonásával ankét is volt a főnökegyesület helyiségében, amelyen a kereskedelmi kormány képviselőjében Vigh Albert miniszteri tanácsos jelent meg. Az ő zárószavai meg a főnökegyesület megbízottjának kijelentései azok, amelyek a kérdés elintézése tekintetében nagyobb jelentőségűek. Vigh Albert kijelentette, hogy a következő értelemben tesz jelentést az ankétén megnyilvánult óhajokról: Megállapíthatónak mondja, hogy a nyomdásztanulók küldöttei egyértelműleg óhajtják a nyomdásztanulók szakoktatásának szélesebb körű kiterjesztését, még pedig érdekeltségi alapon, vagyis úgy, hogy az illető nyomdásztanulóknak beleszólásuk legyen a tanítás menetében az ellenőrzésébe.

A megindult derék akciónak folytatása már most valószínűleg az lesz, hogy az ankétról szóló jelentést meg az óhajítások megvalósítására vonatkozó javaslatokat mind a kereskedelemügyi, mind pedig a közoktatási tanács csinál majd nem maximális, de minimális tantervet. Mindez azonban időbe kerül.

A főnökegyesület képviselőjének kijelentése azért fontos, mert kilátásba helyezte véle a nervus rerumot, az anyagi támogatást. Így hát remélhetjük a legjobbat.

Budapestten tehát elég mozgalmas a szaktársi élet, s szakfejlesztő törekvéseknek éppenséggel nem vagyunk híjával. Bárcsak elmondhatnók ezt a vidékre vonatkozólag is, ahol pedig szintén megtaláljuk a szaktanfolyamok alapítását, kiállítások és előadások rendezését lehetővé tevő föltételek legtöbbjét. Azt hisszük különben, ez irányban az új alapszabályok jóváhagyása nyomán keletkező propaganda — amitől számításunk szerint legfőljebb néhány hét választhat el bennünket — igen üdvös és eredményes lesz majd.

INASAINK SZAKBELI NEVELÉSE

Minden téren megindult az újítás mozgalma, s ahány nap, annyi új terv, annyi új idea támad, melyek mind-egyikének célja a fennálló rendszer ujjaalakítása és a mai, korhadt oszlopokon nyugvó társadalomnak a huszadik század fejlődött szellemének megfelelő alapokra való fektetése. E törekvések között nem utolsó helyet foglal el az oktatási és nevelési ügy kérdése sem. Tudós profesztorok, neves pedagógusok, öregek, ifjak, az erre hivatottak és nem ritkán hivatalnok is, egészséges reformok szükségességét hangoztatják, akár a nép-, közép- vagy felsőbb iskolai tanítási tervek forognak szóban. És így van ez az iparostanulók oktatásügyénél is: a fejlődött kor szellemének megfelelő újításokat követelnek — de nem mindenütt, seholsem elég hangosan és sohasem eléggé.

A nyomdászinasoktatás fejlesztésének kérdése tulajdonképpen nem is mai keletű. Szükségességét sokan hangoztatták és sokszor fejtegették a Grafikai Szemle oldalain. Ami csak azt bizonyítja, hogy e kérdés mindenkor aktuális volt; sohasem volt azonban égetően szükségesebb, mint éppen napjainkban.

Bármerre járunk, bárhova nézünk, nem látunk, nem hallunk egyebet, mint panaszt — sajnos, sokszor jogos panaszt — és bajt a kellően ki nem képzett munkae- rő miatt. S minthogy e panaszt naponta mind többen és többen hallatják: vizsgáljuk meg egy kissé, kit terhel ezért a felelősség, mi módon lehetne megszü- netni e bajt és hogyan kellene orvosolni azt.

Legelső sorban is okoznunk kell a selejtes, ki nem képzett munkaerő miatt azokat a nyomdatulajdono- sokat, kik 3—5 nép-, vagy elemi iskolát »végzett« gyermeket fogadnak fel tanulóul és nem gondos- kodnak arról, hogy az szakszerű kiképzést nyerjen.

Csudálatos, hogy Magyarország nyomdatulajdo- nosai, kik egyébként egymással örökösen hadi lábon állanak, ebben az egyben, a tanulótartás kérdésében, bámulatra méltó egyetértést tanusítanak. Mihelyt inas- oktatásról, inaslétszámminimumról avagy midőn csupán a felveendő tanuló nagyobb iskolai képzettségének jámbor óhajításáról hallanak: egyszeribe némákká és ami a némasággal jár, süketekké válnak valamennyien.

Aztán okoznunk kell az ipartörvény megteremtőit, kik azonkívül, hogy a könyvnyomtatás üzhetését nem kötötték képesítéshez, még a tanulók intenzívebb oktatásáról is megfeledkeztek. Sőt — ha már itt vagyunk, ki kell jelentenünk — az ipari művelődés és a szakfejlesztés jövője érdekében panaszunk van az új ipartörvény alkotói ellen is, amiért a felhangzott kívánalmak — különösen a munkásság részéről el- hangzottak — nagy részét figyelmen kívül hagyták és így természetesen annak az inasoktatásra vonatkozó rendelkezései sem elégitik ki a jogos reményeket.

Végül okoznunk kell a hatóságokat, amlért a törvény rendelkezéseit — hogy tanulót csak az tarthat, ki mesterségét tanulta, vagy ilyen üzemvezetőt alkalmaz — nem hajtják végre. Hogy e vétkes mulasztás aztán mennyire megboszulja magát, annak illusztrálására megkísérlem lehetőleg röviden leírni egy általam bár- mikor megnevezhető »nyomdában« levő viszonyokat. A tulajdonos nem szakember: ez azonban cseppet sem gátolja őt abban, hogy három-négy tanulót állan-

dóan ne foglalkoztasson. Rendesen négy, esetleg több esztendőkön keresztül felhasználja az olcsó gyermeki munkaerőt a küldönc szolga szerepétől elkezdve mindenre, csupán arra nem, mire leginkább kellene. Ha van a gyermekben egy kis ambíció, kevés akar- erő és életösztön, tanulóskodásának már első évében megismeri a szekrények beosztását s talán még nevét is ki tudja szedni. Később aztán — ha a »főnök« gyermekeit nem kell szórakoztatnia s a házban sincs semmi dolog — napi tíz-tizenhárom órai munkaidő mellett rakhat be névjegyet, levelezőlapot, borítékot avagy zacskót a rozoga amerikai sajtón. Esetleg szed: még pedig nemcsak névjegyet, levelezőlapot, borítékot avagy zacskót, de levélfejet, címkét, szórócedulát, sőt üzleti körleveleket és meghívó-félfeket is. Arra azonban senki sem oktatja, miként álljon a szekrény előtt, hogyan tartsa kezében a szedővasat, hogy később ne váljon nyomorékká; hogy mennyit szabad beosztani a szavak közé, miként kell kizárnia a sorokat; hogy milyenek kell lennie a címek közötti beosztásnak, a betűk nagyságbeli különbségének; hogy a világos és sötét, keskeny és széles betűk — legyenek azok egymagukra bármilyen szépek is — együtt alkalmazva visszahatást keltenek a szemlélőben. Nemcsak ezeket s a helyes térbeli elosztást, de kellő iskolai előkép- zettség híján a legközönségesebb helyesírási szabályt sem tudja, sőt még ha netalán ebbeli fogvatkozását felismerve, pótolni akarná is, nincs azt kitől elsajá- títania. Egyszóval senki sincs, aki oktatná a szedés vagy nyomtatás gyakorlatának legelemibb ismereteire, az elméleti tudnivalókat nem is számítva. Ki is ok- tatná? A »főnök« a könyvnyomdászoktatást csak mellék- foglalkozásként űzi, lévén neki hivatása a hitközségi sakterkedés, mely mellett még a krajzleroskodásnak is fontos szerepe van, úgyszintén a nyúlőrkereskedés is jó jövedelmi forrásnak bizonyul. Úgy-e szomorú dolog? Legszomorúbb azonban, hogy ilyen nemcsak ez az egy van. Kívánatra akár többet is megnevezhetek.

Ezekből a butikokból kikerülő proletárok aztán mint szedő-nyomók fejlesztik a nyomdaipart Magyar- országon. S minthogy tisztességesen dolgozni nem tudnak, lételükkel állandóan veszélyeztetik a nagy áldozatok árán kivívott munkabérszabályzatot, amely pedig részben biztosítéka a nyomdaipar fejlődésének.

Az úgynevezett »közepes« nagyságú nyomdáknak sem sokkal rózsásabbak a viszonyok. Az újonnan felvett tanulót csak ritkán kérdezzük meg: a szedéshez vagy a nyomtatáshoz van-e kedve? Tanulóskodásának első és nem ritkán második évét itt is kézirat és korrektúra utáni futkosással tölti el, habár házi teendők végzésére nem is kényyszerítik. Aztán — ha szedő akar lenni — odaállítják valamely hivatalos vagy egyéb lap mellé. E munka mellett ideje szép lassan letelik, s mire felszabadul, sok esetben még a lap tördeléséhez is neki mer fogni. A szedés esztétikájára azonban, hogy munkája ne csupán a célnak megfelelő, de a szemnek is léleső legyen: itt sem tanítják. Mikor már sorokat, lehetőleg minél több sorokat tud jól- rosszul szedni a tanuló, az ebből származó nyereség ördöge nem engedi, hogy a matematikai, táblázat, hirdetés és kereskedelmi nyomtatványok szedésének

legalább is elemi tudnivalóival megismerkedhessék. Innen van aztán, hogy a legtöbb újonnan felszabadult csak a sima szedésnél s feltisztogatásnál használható.

Ha netalán egy szép napon a mi mesterségünkbe is be talál ütni a »nagy krach« a folyton tökéletesedő fotokémiai és fotomechanikai eljárások folytán, vagy valamely a jelenlegieknél jóval megfelelőbb, nagy munkaképességű és mindamellett igen olcsó szedőgép képében: akkor ennek legelső sorban is ezek lesznek az áldozatai. És az ettől való félelem nem minden alap nélküli. El lehetünk reá készülve, hogy a szüntelenül kutató és mindenképp felett győzedelmeskedő emberi elme egyszer csak végérvényesen megoldja a szedőgépek problémáját is. A vaskolléga különben is már itt él közöttünk és működik, és — a sorok kizárása, valamint a szavak közötti egyenlő beosztás tekintetében — máris különül működik, mint számtalan lélekkel bíró társa; tehát csupán a szerkezet egyszerűsítéséről, a konstrukció javításáról van szó, amelyen jelenleg is sokan fáradoznak. És ha valamelyiknek sikerülni fog: vajjon csodálkozhatunk-e azon a drótnélküli táviró, a távolra fényképező, repülő gépek, autómobilok, összetett rotációsok és egyéb vaszörnyetegek korszakában?

A nyomtatási pályán is csak ilyenek a viszonyok. Azt a gyermek-íjút, akinek megtetszik a kattogó gépek lármája és életcéllé a gépmesterkedést választja, rendszeren odaállítják valamely Liberty- vagy egyéb tégelynyomógéphez. Megtanítják ennek kezelésére; a gyorssajtón való munkából azonban nagyon sok esetben nem tanul meg egyebet, mint az ívek berakását és a hengerek mosását. Az igazság érdekében meg kell jegyeznem, hogy ez utóbbi bajnak nem mindig a nyomdatulajdonosok az okai, hanem nagyon sokszor gépmester szaktársaink, akik között — tisztelem a kivételeket — vannak olyanok, kik merő féltékenységből csak tisztos távolságban engedik állni a tanulót a nyomtatósajtótól. És ez a vád nem alaptalan: annyira nem, hogy még bizonyítanom sem szükséges. Kísérje csak figyelemmel a hagyományos »tisztelet olvasó« a gépteremben történő dolgokat: meg fog győződni állításom igazságáról.

Még legtűrhetőbbek a viszonyok a nagy nyomdákban, azonban itt sem mindenütt. Tanulókat itt is csak olcsó munkaerő elérése céljából tartanak. Fő dolog tehát, hogy az újonnan felvett tanuló hivatásának elemi tudnivalóit minél hamarabb megszerezze, hogy ezáltal a hatalmas, nagy gépezetnek hasznos részévé váljon. E célból rendszeren valamely szedő illetőleg gépmester vagy nyomó felügyeletére bízzák, aki aztán, ha hivatásának magaslatán áll s kötelességének s a beléje helyezett bizalomnak becsületesen akar megfelelni: apránként megismerteti a noviciussal mindazokat az elméleti s gyakorlati tudnivalókat, melyeket ez idő alatt az üzleti érdek szem előtt tartásával, a tanuló szellemi képességeinek arányában, megismertetnie sikerül. Helyesebben: megtanítja mindarra, amit ő maga is tud. — Ha azonban balsorsa olyat rendel instruktorál, aki még maga is reászorulna az oktatásra, vagy ami még rosszabb: olyat, ki mesterségében nem lát egyebet, csupán a mindennapi kenyér megszerzéséhez szükséges hitvány eszközt és ezt a felfogást igyekszik beléje ojtani a fogékony gyermeki lélekbe, akkor: az első nevelni fog egy önmagához hasonló, félig képzett munkást, amilyen — sajnos — amúgy is elég van, az utóbbi pedig képezni fog egy az ideális szépért, nemesért lelkesedni nem tudó könyvnyomtatót, akire semmi szükség sincs.

Bizony-bizony, szomorú képe van a magyarországi inasoktatásnak. Pedig e kép még nem teljes: mennyit lehetne csevegni erről az országos nagy bajról! Többet felhozni azonban ez alkalommal feleslegesnek tartok, mert e bajokat mindannyiunknak bőséges alkalma van a való életben, a maguk teljes meztelenségében szemlélni.

A fentebb elmondott ízelítő éppen elégséges ahhoz, hogy mindenki meggyőződést szerezzen a silány munkaerő ellen felhangzó panaszok jogosultságáról; azonban azt is láthatjuk belőle, hogy annak termelésének legtöbb esetben maguk a panaszosok az okai.

Hogy a felhangzó panaszok végleg megszűnjének, ehhez szükséges: 1. az elemi- és középiskolák tanítási anyagának reformálása; 2. megszorítása a tanulók létszámának; 3. feltételezése a sikerrel végzett középiskolai négy osztálynak; 4. nyomdászinas-szakiskolák felállítása, hol az oktatás főképpen a szakbeli kiképzésre szorítkozzon és szakjukban képzett tanerők tanítsanak.

Miután a nagyobb iskolai előképzettség lehetővé teszi, humánus dolog a tanulási időt három esztendőben megállapítani, de aztán e három év alatt a tanulókat ne használják a küldönc szolgálata sz szerepére, hanem gondoskodni kell arról, hogy jövőendő életcéljukat, mesterségüket alaposan megtanulhassák. Ma, midőn a munkamegosztás a mi szép mesterségünkben is oly nagy arányokat kezd ölteni, különösen szükséges, hogy a tanuló szakbeli kiképzése teljes legyen, mert csak így lesz képes az élet nehéz küzdelmeiben a sors által számára kijelölt, gyakran egymástól különböző kivánalmakkal bíró állásokban helyét sikeresen megállani. Ezért kívánatos a szorosan vett szakon kívül ennek mellékágazatait is megismertetni a tanulókkal. E kívánság — sajnos — még jó hosszú ideig csak óhajítás marad, miután annak teljesítése ma még csak minden századik nyomdában lehetséges. Elegendhetlenül szükséges azonban a szedőtanulókkal a nyomtatási eljárásokat, és viszont nyomótanulókkal a szedés elemi tudnivalóit megismertetni. (Ilyen értelemben ír a Grafikai Szemle XV. évf. 29. lapján Szeniczei szaktársam is.) Legcélszerűbb tehát a tanulási időt hat egyenlő részre osztani. A kiképzés első félesztendeje alatt úgy a szedő- mint a nyomótanulót, valamelyik jobb szedő gondjaira bízva, be kell vezetni az alapismeretek elsajátításába. Tehát a szekrények beosztásán, betűfajok, betűnemek s a szisztematikus anyagok megismertetésén kívül gond fordítandó a szerelvények és kellékek kezelésének és tisztántartásának módjaira, úgyszintén a munka közben való helyes testtartásra is. Hogy következményeiben milyen nagy fontossággal bír a munkaközbeni helyes testtartás, valamint a műszerek tisztántartása, úgy hiszem, bizonyíthatom sem szükséges. Miután az első fél esztendő az alapismeretek elsajátítására elegendő, második-harmadik félesztendejében a gépmester-tanuló kiképezendő a tégléyes gépeken való nyomtatásban, négy-hatodik félesztendejében pedig a gyorssajtón való nyomtatásban. Ez idő alatt bőséges alkalom nyílik megismertetni a gépek mechanizmusát, a nyomtásnál megnyilatkozott elveket, szerelésüket, a nyomtatás közben előfordulható bajok ellen való védekezések módjait, festékkezelést és vegyftést, különböző papirok nyomtatását, a helyes formazárást stb. Hogy mind e tanulmányok mennyire szükségesek mostanában a hivatását egészen betölteni akaró gépmesterre nézve: tán nem szükséges bővebben magyaráznunk.

(Folytatása következik.)

Lengyel Albert.

SZÍNVAKSÁG S SZÍNTÉVESZTÉS

Általános tapasztalat, hogy érzékszerveink között szemeink a legtökéletesebbek közé tartoznak. Legalább az esztétikai benyomásokkal szemben minden bizonynyal. Ez a jelenség már az ősebernél észrevehető volt, akinek különösképpen a színek iránti fogékonyságára, fokozatos fejlődésére nyilván a madarak tarka tolla adta az első impulzust. A madarak után következett a csillogó rovarok révén nyert impulzus az ékes virágokon át. Abban a tarka hímes természetben, melyet legjobban a virágok ékesítenek, a színek mintegy a teremtő ecsetvonásai, melyek az élénk táruul gyönyörű festménynek, nagyszerű színes nyomtatásnak a legigazibb szépségét adják meg. Hogy pedig a színek iránti impulzust évtizedek, sőt évszázadok adták meg az emberiségnek, a mellett bizonyítanak a keleti népek ragyogó meséi, a hasis és ópium szülte buja, színpompás álmok. A liliomról szóló bibliai hasonlat, amely szerint a szép virág ékesebb Salamon bíbor-ruhájánál, nemcsak művészileg szép kép, hanem az esztétika fejlődéstörténelmében is számottevő bizonyíték.

Évek hosszú során át észlelhető, hogy a könyvnyomtató gépek alól kikerülő színes nyomtatványok legalább ötven százaléka magán hordja a komplementáris színek lehetetlen együttesét, harmoniatlanságát. Ez tipografusainknak sehoggy sem tetszvéen, pozitív kutatásokat tettek meg az ügy tisztázása érdekében, és e nem tetszés szülte puhatolódzás végre is eredmény fejében megállapította, hogy: szaktársainknak nincsen még a színérzéke jól kifejlődve. E vélemények összeze aztán mély gyökeret vert a köztudatban. Mert kétségtelen, ez a legnagyobb és legfőbb ok, de nem egyedül álló, mivel ennek tetőzéseül van egy olyan is, mondhatnánk »kerékkötő« ok, amely sem nem csiszolható, sem nem fejleszthető.

Szinte számnélküli esetben megfigyeltetett, hogy az emberiség egy csoportja részint születésétől, részint pedig későbbi időtől kezdve a színképnek bizonyos színét más színtől megkülönböztetni nem tudja. Eme jelenséget egyfelől *színtévesztés*, másfelől pedig *színvakság* néven ismerve, úgy is nevezik, habár úgy az egyiknek, mint a másiknak egyazon jelentősége van. A mai tisztultabb törekvéseink pedig megadják a vérmes reményt arra nézve, miszerint bátran föltételezhessük minden törekvő nyomdász-emberről, hogy úgy elméletben, mint gyakorlatban tudja, hogy a színképek minden elképzelhető színét *vörös, sárga és indigókéknek* kellő arányú elegyítéséből elő lehet állítani. A színek dús gazdag birodalmában eme három egymástól nagyon eltérő színt alapszíneknek szokás nevezni és a Young-Helmholtz-féle elmélettel, amellyel pedig eddig életrevaló, értékes eredményeket értek el, fölteszik, hogy az ideghártyában csak e három alapszínek megfelelő végkészülék van és egy idegrostnak izgatása csak egy színt hoz öntudatunkra. Ha már most a háromféle idegrost közül valamelyik beteg, a szem az annak megfelelő színt nem látja. Ezt az elméletet nap-nap után megerősítik a szórványosan fölbukkanó színtévesztő egyének. Leggyakoribbnak a vörös színtévesztés bizonyosodott be. Így például főkép az angolok közül minden tizennyolcadik

ember többé-kevésbé vörös színt tévesztő, mert a vöröset egyszer zöldnek, másszor sárgának, olykor pedig kékeknek mondja. Gyérebbe a sárga színtévesztés, mikor az egyén a szivárvány színei közül csak a vöröset és kéket látja, de a sárgát majd zöldnek, majd kékeknek, majd éppen vörösnek mondja. A kék szín tévesztése végre a leggyérebbe, mert csak olyan egyéneken volt tapasztalható, kik szantonin vettek be orvosságul; ezeknek a fehér tárgyak zöldes-sárga színben tünnek elő, de a színképnek kék- és ibolyaszínű részét nem látják.

A színtévesztés érdekes eseteit figyelte meg jó egy pár éve Simon R. berlini szemorvos, aki részint ideghártya-gyuladásban, részint pedig retina-leválásban szenvedő betegei közül huszonöt egyénezen tapasztalta ezt a jelenséget. A betegek közül csupán kilenc látzott alkalmasnak fizikai-optikai vizsgálatra, amit König A. végezett. Eme vizsgálatokat ugyan jelentékenyen megnehezítette az a körülmény, hogy a jelenség az ideghártyának csupán beteges helyeire szorítkozott, de viszont ezzel szemben megvolt az a jó oldala, hogy a betegnek egészséges szeme teljesen ép látású volt, miért is mindig ugyanegy egyénezen meg lehetett állapítani a különbséget a rendes és színtévesztő látás között. E szerint tehát König vizsgálati eredményeképpen a kék szín tévesztését megállapítottnak jelenti ki, de csak mint olyat, amely kóros állapottal volt összekötve, holott a vörös és sárga színt tévesztők egyáltalán nem panaszkodnak szembajról.

Ennek alapján bátran elmondható, hogy a Young-Helmholtz-féle színelmélet nemcsak ujabbnál ujabbnak, de megbízhatóság tekintetében is világos és elfogadható bizonyítéokra tesz szert.

Bieroliet pedig kísérleti uton, a mérések egész sorozata alapján azt mutatta ki, hogy a jobb és bal szem egyazon érzékszerve erősségében is van aránytalanság. A látás érzékének vizsgálata közben a kísérletező elkerülhette a relatív meghatározásokat, mert mind a két szemnek látó erejére vonatkozólag abszolút méréseket is végezhetett. A Snellen-féle táblákon az ismeretes módon megállapította, hogy a kísérleti egyén a legközelebbi betűket milyen távolságról olvashatja el a jobb és bal szemével. Mindig mutatkoztak különbségek. Az élesebb szem távolsági számát fogadva el mértékül, a próbákat a teljes kiegyenlítésig mindkét szemmel váltakozva végezte fel- s lemenő sorrendben, természetesen gondosan figyelve arra, hogy se az egyik, se a másik szemet ki ne fárasssa. A kísérletek sorozata ez esetben azt eredményezte, hogy száz egyén közül hetvenyolcnak élesebb a jobb szeme, huszonkettőnek élesebb a bal szeme. Ép ilyen arányban oszlik meg a színtévesztők száma is: harminc százalék színtévesztő és hetven százalék nem. Ebből megérthető az is, hogy amelyik szem gyengébb látó-érzékű: jobban, amelyik pedig élesebb: kevésbé színtévesztő. Ennél tehát színtén részaránytalanság volt konstatálható.

Tipografusainknak, akiknek pedig a szemre legjobban szükségük van s akik azt túlon-túl meg szokták erőltetni: legalább húsz százaléka színtévesztő. Ha már

most az ilyen szaktársunk valamelyikének kezébe olyan finom munkát adnak, melyet több színnel kell nyomtatni, azt elszínezi; mert nem tudja a színeket úgy összeválogatni, hogy ez a nyomtatvány érzésvilágával összhangban álljon, a színek egymással harmónizáljanak. Így aztán a legügyesebb szedésből végeredményében izléstelen nyomtatvány lesz. És ha erre a csinálóját figyelmeztetjük, éktelen haragra lobbanva, kézzel-lábbal igyekszik bizonyítani az ő igazát; egy világért el nem ismerné, hogy ő színtévesztő, sőt az ezt állítóval kész késhegyig menő harcra kelni. Az e fajta izléstelen nyomtatványon megbotránkozik a rendelő közönség, az össznyomdásztság és legvégül a nyomdaüzem tulajdonosa, kik közül az utóbbinak ezenfelül kára is szokott lenni ebből kifolyólag.

Emez anomálián segítő, végezetül érdemes megemlíteni, hogy Goertz a színtévesztés megállapítására milyen egyszerű és biztos módot ajánlt. A vizsgálandó elé nagyszámú színes ceruzát tegyenek azzal, hogy minden ceruzával meghatározott színes rajzot készítsen és a rajzra a nevét is ráírja. Az ép látású szem a rajzról legott megítéli, vajjon a vörös rajzot vörös ceruzával készítette-e, vagy pedig más színnel, majd azt is, vajjon a jelentkező alkalmas-e a vasuti szolgálatra vagy sem. Ugyanekkor önkéntlenül fölvetődik a kérdés: vajjon egyfelől könyvnyomtatóinknak nem lenne-e tanácsos a nyomdász-tanulók fölvetelésénél több elemi kívánalmakkal egyetemben, másfelől pedig mesterszedőink között is ezt a metodust életbe léptetni? Mi azt ajánlanánk: igen. R. Tóth József.

MŰVÉSZEK A TIPOGRÁFIÁBAN

(IV.) Hogy a kimenetek nem felelnek meg annak a célnak, amelyre hivatva volnának: érzik az írók meg művész-emberek is. Ennek bizonyítékául vehető az a példa is, amelyet a Grafikai Szemle 1905-iki kötetének 112. oldalán mutatunk be. Basch Árpád festőművésznünk ugyanis Herczeg Ferencnek egy könyvét illusztrálván, a kimenetekbe több-kevesebb sortöltő ornamentumot rakott, de sohasem töltve meg velük a kimenet hézagát egészen. Így a kimeneteknek, illettőleg a fehérén maradó foltoknak hosszúsága szabályozva volt az író, illettőleg a segedelmére siető művész által; a szerint, hogy milyen időértékűre becsülték az egyes kimeneteknél megkívántatódó pihenést, megnyugvást, hagyták a fehérséget kisebb-nagyobbnak.

Nyilvánvaló, hogy ez nem kielégítő megoldás. Az a sok sortöltő 'legfőljebb csak arra való, hogy zavarja, bosszantsa, idegessé tegye az olvasót. Jobb tehát, ha nincsen. Sokkalta helyesebb, mind az esztétikai érzésünknek jobban megfelelő, mind pedig a szövegtagolás, valamint a pihentetés, megnyugosztálás szükségével jobban számot vető a régi könyvmásolóknak az az eljárása, amikor közbetoldott iniciálékkal meg szakaszjelekkel — az úgynevezett paragrafusokkal — tagolták a szöveget az értelemből, összefüggésből kifolyóan rövidebb és hosszabb passzusokra.

Ezt a könyvcsinálási módot az amerikaiak itt-ott már átvitték a kisebb terjedelmű modern broszúrák szedésére is, még pedig általában igen jó eredménnyel.

Egy azonban bizonyos: verses könyvekből, regényekből nem lehet elsikkasztani a kimeneteket. Az előbbiekből szedéstechnikai okok miatt, az utóbbiakból az olvasás könnyűvé, gyorsabbá tétele okáért nem. Regénynél az a fő, hogy még a technikai beosztással is segítségére siessünk a könnyen-főfoghatóságnak, és a kimeneteknek — főképpen a páros beszélgetések gyors áttekinthetése s megérthetősége érdekében — kétségtelenül van bizonyos jó oldaluk.

Mint már említettük: a modernebb grafikus művészek és könyvnyomtatók általában nem állhatják ki a szövegbeli bekezdéseket és kimeneteket. Jó részben igazuk is van, de leginkább csak a kimeneteket illettőleg. Képzeljünk csak valami erőteljes folthatású tolog. Képzeljünk csak valami erőteljes folthatású tolog. Képzeljünk csak valami erőteljes folthatású tolog. Képzeljünk csak valami erőteljes folthatású tolog.

tátonganak: a szöveg folthatása nem lehet zavartalan. Ha már most a könyvnyomtató avagy művész-ember ezeket a hézagokat feletőmi valamely indifferensnek mondott (ez is tévedés, mert a szöveg közepette semmi sem lehet indifferens) sorozatos dísszel: talán — de csak talán, és semmi esetre sem egészen közelről nézve — megmenti a jó folthatást, de ennek fejében zavarja az olvasót. Mert ne feledjük el, hogy a legnagyobb gonddal készült és a modern szedéstechnika minden ujftásával fölruházott nyomtatványok is java részükben olyan emberek számára készülnek, akiknek ki kell venniök a megélhetés küzdelmeiből a maguk részét, s akiknek ennél fogva minden percük drága. Az ilyen ember akadéknak nézi a sietős olvasása közben eléje kerülő sortöltő-láncolatot, s bosszankodva keresi a szöveg folytatását. Ha rövidlátó, s a szemét úgyszólván végig kell sétáltatnia az egyes sorokon: még kellemetlenebb nézi ez az akadályverseny. A praktikusabb észjárású angolok és amerikaiak éppen ezért csak ritka és megokolt esetekben használják a sortöltőket, meghagyván az ezekkel való pazar 'dekorálást' a német nyomdász karakteristikumául, aki nagy alaposságában még a legcsekélyebb hézagokat is be akarja tömni a szedés négy-szögében, feledve, hogy a kisebb hézagok az optikai együttthatás révén amúgy sem bontanák meg a folt-egységet, és csak a nagyon hosszú kimeneteket kel- lene bizonyos esetekben valamely módon eltüntetni.

A bekezdések és kimeneteknek eltüntetésére irányuló praktikus egész seregét volt már alkalmunk végigtapasztalni, és meg kell vallanunk, hogy azok legtöbbször bizonyos túlzást látunk. Különösen ért- hetetlen az a sokféle elharapódzott megoldási mód, hogy az ártatlan kis bekezdéseket vagy egészen ki- irtják, vagy pedig valami piszokszzerű ornamentum- darabkát dugnak beléje, míg a kimeneteket meghagy- ják a maguk mindenféle hosszúságú változataiban.

Nézetünk szerint a bekezdések vagy németesen 'behúzások' — föltéve, hogy észszerűen van meg- választva a hosszúságuk — sohasem üldözendők. Éppen annál az optikai együttthatásnál fogva, amely- ről főntebb már szó volt, belevész a bekezdésnek pirinyó fehérsége a szöveg szürke tömegébe, amikor a könyvet mint dekoratív valamit nézzük, de egysze- riben írásjellé válik, mihelyt olvassuk a könyvet.

TÖRTÉNELMI FRAGMENTUMOK

A cenzura és a nyomdász felelőssége.

(III.) A harminc-éves háború fegyverzöreje is elnémult. A végsőkig kimerült Németországban újra éledni kezdett az ipar, kereskedelem meg a kultúra, s velük együtt a könyvnyomtatás. De föléledt ezzel egyetemben a cenzura, habár most nem annyira a vallási meggyőződés ellen törve, mint inkább az uralkodók személye és érdekei ellen intézett támadásokat véde ki és torolgatva meg. Kiterjesztette a figyelmét ezenkívül az erkölcsstelen s trágár tartalmú könyvekre is, amelyekben a mindent demoralizáló hosszú háborúskodás után éppenséggel nem volt hiány. A mindenéből kifosztott, végkép elszegényedett nép ugyan nem annyira a vallásban, mint inkább a földi gyönyörűségeken és az erotikában keresett vigaszt.

Az 1669-ben kiadott »tiltott könyvek jegyzéke« már seregestül foglal magában olyan könyvcímeket, amelyeket trágárságuk miatt itt nem is nyomtathatnánk le. Ha soha nem is, de ekkor és ebben a tekintetben helyesen járt el a cenzura: megszüntette annyira-mennyire a pornográfiát, és visszaállítani segített a közerkölcsök régi tisztaságát egész Németországban.

Franciaországban egy 1624 július 10-ikén kelt rendelet megtiltotta, hogy az állami ügyeket tárgyaló bárminő iratot is kinyomtathassanak a király előzetes engedelmé nélkül. Későbbben pedig, 1629-ben, egyik rendeletében kimondotta XIII. Lajos, hogy a *nyomtatás szabadsága és könnyűsége napról-napra mind több rendetlenségnek a szülő anyja; veszélyezteteti az ország nyugalma és közerkölcseit; veszedelmes tanításokat vet fölszínre. Éppen ezért a legszigorúbb büntetések kiltásba helyezése mellett megtiltja a király minden könyvnyomtatónak és könyvkereskedőnek, hogy bárminő olyan könyvet is, amelyen nincsen rajta a nagy állami pecsétell ellátott felsőbb hatóság engedély: kinyomtassanak vagy árusítsanak.*

S a király komolyan vette fenyegetődzését: 1649 körül egy Vivenet nevű könyvnyomtatót az állam békéjét veszélyeztető iratok nyomtatása miatt öt esztendei gályarabságra küldött. Utódai még szigorúbban jártak el. Dupont Pál »Histoire de l'Imprimerie« című alapvető munkájában elmondja, hogy 1660-tól 1756-ig, tehát nem is egészen száz esztendő leforgása alatt: *nem kevesebb mint 869 szerzőt, könyvnyomtatót meg könyv- és műárúst fogtak el s börtönöztek be a párizsi Bastilleba, és e sok fogolynek legalább harmadrésze a könyvnyomtatókból került ki.*

Csak egy esettel illusztráljuk, hogy minő szigorúsággal kezelték Franciaországban a cenzurát. 1694 november 19-ikén a lyoni Rambault nyomdász-segédet, valamint Larcher könyvkötő-inast fölakasztották. Rajtuk kívül még öten voltak halálra ítélve, de ezek kivégzését elhalasztották. Az egész társaságnak az volt a bűne, hogy közrejátszottak egy a királynak és Maintenon asszonynak viszonyát gúnyoló iratnak az elkészítésében. Hogy a szerző kilétét megtudhassák, kínpadra vonták a nyomda valamennyi munkását, és mint említettük: kettőt közülök föl is akasztották. A nyomda öreg tulajdonosnője, az özvegy Caillouéné, a Bastille penészes kazemátaiban fejezte be életét.

Angolország tizenhetedik századbeli történetében is jócskán találunk adatot a sajtószabadság elnyomtatásáról. I. Károly például 1625-ben eltiltotta a külföldön utánnymtatott latin nyelvű könyvek behozatalát, még pedig azért, hogy a cambridgei meg oxfordi egyetemi nyomdák ez irányú monopoliiumai kellőképp védve legyenek. A csillagkamara is megújította 1637 körül Erzsébet királynő cenzurás rendeleteit, megtoldva azzal, hogy semmiféle könyvet sem szabad kinyomtatni, mielőtt az a Stationers' Company, vagyis könyvkereskedők társulata által vezetett jegyzékbe föl nem vétetett. Minden nyomtatványon rajta kellett továbbá lenni a szerző, kiadó meg nyomtató nevének; senkinek sem volt szabad nyomdát nyitnia, sajtót építenie avagy betűt öntenie a társaság előzetes engedelmé nélkül; a könyvnyomdákat illetőleg egyszersmind behozták a numerus clausus is, az udvari és egyetemi nyomdászoknál kívül legfőljebb húszban állapítva meg az angolországi könyvnyomtatók számát, s uredés esetében a canterburyi érseket s a londoni püspököt téve meg a betöltés dolgában döntő fórumoknak. Minden könyvnyomtatónak háromszáz sterling fontnyi kauciót kellett letennie, annak biztosításul, hogy nem vetemedik a cenzura által tilalmazott könyvek nyomtatására. Két sajtónál többnek egy nyomdában sem volt szabad lennie, kivéve a társaság vezetőségi tagjainak a nyomdái, ahol három volt a sajtók megengedhető legnagyobb száma.

A sajtóvétségek megtorlása elég barbár és kegyetlen volt ekkoriban Angolországban. 1830-ban történt, hogy a skót egyház egy lelkésze, Leighton, gyalázkodó kitételektől hemzseggő könyvet írt az anglikán egyház és annak papjai ellenében. Keservesen meglakolt érte. Legelőször is megfosztották papi hivatalától, majd megkorbácsolták, az arcára két S betűt (>sover of sedition«, vagyis >bujtogató« rövidíté) sűtötték, a füleit levágták s az orrcimpáit fölhasították; végezetül börtönbe dugták, ahonnan csak tíz év múltán szabadult meg a parlament rendeletére.

A köztársaság idejének beköszöntése kezdetben némi könnyebbséget hozott az angol irodalomra meg könyvnyomtatásra, amennyiben a csillagkamarát megszüntették és a parlament vette kezébe a sajtóügyek szabályozását, de már 1643-ban fölállították a Committee of Examinations-t vagyis vizsgáló bizottságot, amelynek az volt a föladata, hogy a könyves boltokat meg nyomdákat átkutatva, ha megbotrányoztatott iratokat találnak, azokat elkobozzák, a betűanyagot és sajtókat megsemmisítsék s a dologban ludas mestereket meg segédeket szigorított börtönbe vessék.

II. Károly trónraléptével ismét rosszabbodott a helyzet. Az ő uralkodása idejére esik John Twyn könyvnyomtatónak rettentő kegyetlenséggel történt kivégzése. Twyn valami ártatlan füzetkét nyomtatott az igazságosság gyakorlásáról, amely azonban nem tettett a király némely kegyeltjének, s a szerencsétlen könyvnyomtatónak keservesen meg kellett érte szenvednie. Mindenek előtt fölakasztották, aztán még élve levágva őt a kötélről, levagdosták a kezeit. Majd kiszaggatva a beleit (állítólag ekkor még teljes öntudatánál volt!) a tulajdon szemei előtt sűtötték meg azo-

kat. — 1694-ben törülték a cenzurát az angol intézmények sorából, de ez nem jelentette azt, hogy a szabadabb gondolkozású írkat ne üldözték volna.

A cenzurának Magyarországon való szerepét illetőleg Ballagi Aladár »A magyar nyomdászat történeti fejlődése« a fő forrásmunkánk. Érdekes passzust találunk ebben a Debrecen város tanácsa által gyakorolt cenzuráról. 1633 április 13-ikán Fodorik Menyhért tipografus átvevén a várostól a nyomdát, a tanács egyebek közt kikötötte, hogy »*semminemű ujtást a könyvek kibocsátásában, sem valami hiába való paszkvillust, de kiváltképpen teológiát a város becsületes prédikátorai és a becsületes tanács híre nélkül nyomtatni ne merészeljen*«. Ballagi meg is jegyzi erre: A türelmetlenség, mely az ellentáborban létrehozta a cenzurát, ime átcsapott a protestánsok közé is. Debrecenben, különösen teológiai művet, a lelkészek és a városi tanács beleegyezése és előleges cenzurája nélkül tilos volt nyomtatni. Debrecen a cenzura behozatalában is idegenek által tört ösvényen járt. Már a wittenbergi akadémia elrendelte, hogy a rektornak és az illető tudományszak dékánjának beleegyezése nélkül semmit sem szabad kinyomtatni. A szándék e kezdeményezőknél becsületes lehetett. Camerarius tisztán csak a léha vitázások elszaporodása ellenszerének tartá a cenzurát, és az akadémia legalább: műve miatt senkit sem vert bilincsekbe. Nálunk nem az a kérdés, s ne is kutassuk: becsületes volt-e az intenció, vagy sem. Mi csak annyit látunk, hogy Debrecenben nem az egyeztető és szelídlelkű tudós Melancthon a főcenzor, hanem a főbíró, aki türelmetlen, mint az az ortodoxia, amely az ő kezébe játszotta a cenzurázó erőszakot. Innen magyarázható, hogy Töltési István könyvnyomtatót a

debreceni főbíró tömlőcbe záratta azért, mert Pósa-házi János sárospataki református tanárnak Coccejus és Cartesius ellen frott munkáit ki merészelte adni.

Erdélyben I. Rákóczi György igaz pátrónusa volt a könyvnyomtatásnak, s a cenzurát is az akkori viszonyokhoz képest az elképzelhető legenyhébben gyakorolta. Mikor felesége, Lorántffy Zsuzsánna 1641 körül teológiai iratot bocsátott ki némely református hitágazat megdönthetlensége mellett: némelyik magyarországi író sértő epigrammákkal akarta őt nevetéssé tenni. S az ellenfél kiméletlensége végre is annyira túlmént a határon, hogy a megbántott fejedelem belső emberét, Bogáti Andrászt Bécsbe az udvarhoz küldvén, fenyegető hangon követelte, hogy a gúnyirat beszédessék és hogy szerzője kipuhatoltatván, megbüntettessék. Eredménye nem volt mindennek.

Erdélyben ez időtájt már nagy többségben voltak a reformátusok, de ez nem volt akadály a számára, hogy más vallásúak is ne részesülhettek volna országos védelemben. A dési országgyűlés például kimondta 1638-ban, hogy *bárkinél volnának oly könyvek, írások és káromlásra formáltatott képek, melyek az unitaria religio ellen valók: tartozzék ez évi Szent Márton napjára a fejevári káptalanba bevinni. Ennek utána pedig afféle könyveket, írásokat és képeket senkinek szabad ne légyen írni, nyomtatni, tartani, avagy másunnat ez országba béhozni, sub poena notae infidelitatis*. Ennek fejében ugyanez az országgyűlés behozta az unitárius könyvekre vonatkozólag az előzetes cenzurát: »*Ha az unitaria religión lévő közzül, a bévett unitaria religiónak hitvallása szerint könyvet írna is valaki, de azt kinyomtatni és kibocsátani az ország fejedelme híre nélkül semmikép ne merészelje, sub eadem poena notae infidelitatis.*«

SZAKKÖRÜNK ÉVKÖNYVE

A magyar könyvnyomtatók ez a maga nemében páratlan almanachja huszonötödik évfolyamát éli. Egy negyedszázadon át hív tükre volt a magyarországi nyomdászat állapotának s őszinte tolmácsa nyomdászaink szakbeli törekvéseinek. Külső és belső kiállítása dolgában néhány esztendő óta akkorát fejlődött, hogy még a külföld nyomdász-empóriumai is szinte türelmetlen érdeklődéssel várják a megjelenését.

A huszonöt-esztendőös becsületes mult, a folytonos fejlődés és emelkedés elve kötelez bennünket arra, hogy minden erőnket összeszedve, az anyagi korlátok szabta határokon belül a lehető legjobbat s legszebbet teremtsük elő az Évkönyv huszonötödik kötetével.

E kötet cikkei valósággal gyöngyszemei lesznek a szaktudományosságunknak, a tanulságos és szép műlékletek száma előreláthatólag jóval fölül fogja múlni a tavalyiakét, a könyvdísz kérdését páratlanul ügyesen sikerült megoldania a tervezésével megbízott Kun Mihály szaktársunknak, a nyomtatást pedig a Pestfővárosi Könyvnyomda Részvénytársaság fogja végezni új, az Évkönyvhöz méltóan modern meg szép betűkről.

A kötet tartalmának igen fontos és minden könyvnyomtató szempontjából rendkívül hasznos része lesz a Könyvnyomdászok Szakköre és az Iparművészeti Iskola által közösen fenntartott Nyomdászati Tanműhely tanítási anyagának összefoglalása. Tiszta képét

fogja ez adni mindamaz irányító elveknek, amelyek a könyvnyomtatás megmodernizálása érdekében eddigelé világszerte jóknak s keresztülvihetőkné bizonyultak, és amelyeknek alapos megismerése minden nyomdásznak önmagával szemben való kötelessége. A Tanműhely tanítási anyagának emez összefoglalásán kívül természetesen seregestül lesznek olyan dolgozatok is az Évkönyvben, amelyek egy-egy technikai vagy egyéb kérdés megvilágítása avagy eldöntése tekintetében megbecsülhetetlen értékűek a mester-tékintetében megbecsülhetetlen értékűek a mester-tékintetében megvilágítása avagy eldöntése tekintetében megvilágítására nézve.

Amikor mindezt a magyar könyvnyomtató-világnak bejelentjük: előfizetést nyitunk a Magyar Nyomdászok Évkönyve december hó elején megjelenő kötetére. Az előfizetés összege 3 korona Budapesten s a vidéken egyaránt. Ez az összeg december hó 1-ig különkendő be Bózsik István pénztárosunknak (Gutenberg-Otthon) avagy lapunk kiadóhivatalának. Aki azonban július hó 1-től Körünkbe beiratkozott, s tagsági illetékeit rendszeres fizeti, a Grafikai Szemlén kívül ingyen kapja meg az Évkönyvet is. Megjelenés után 4 korona lesz a Magyar Nyomdászok Évkönyvének az ára, Budapesten éppen úgy, mint a vidéken. Olcsóbban a tanulónak sem adhatjuk az Évkönyvet.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából: *Novák László, szerkesztő.*

A NYOMDÁSZAT AMERIKÁBAN

Amerika!... Kit nem érdekelne ez a mesés világ-rész, ahol az emberi akarat erő olyan csodákat teremt, amelyek minden kultur-ember ószinte bámulatát és méltánylását kiérdemlik. Hozzá vagyunk szokva, hogy az onnan túlról hozzánk került ipari tárgyakat különös respektussal nézzük, sőt mi több: az előállítá-sukban megnyilatkozó merész eredetiség és tökéle-tesség határozottan féltékenységet kelt bennünk, euró-paiakban, s egyszersmind vágyat is arra, hogy meg-ismerjük, tanulmányozzuk a munka ottani folyamatát.

A grafikus művészetek odaát is elválaszthatatlan kapcsolatban vannak az általános fejlődéssel, s nem egy olyan amerikai milliárdos, akinek vagyona mel-lett eltörpül az európai imperátorok szuronyal meg puskaporral összeherdált sok-sok milliója: a grafikai sokszorosítás se-gedelmével, reklámmal és nyomtat-ványokkal szerezte ezt a vagyonát.

Egészen természetes tehát, hogy az amerikaiak megbecsülik a maguk nyomtatványait, s nincs igazuk azok-nak, kik azt állítják, hogy a telivér amerikai csak egyetlen dologért tud lelkesedni, ez pedig nem más, mint a dollár, a pénz. Bizony, a hamisítatlan jenkinék van a dolláron kívül egy másik ideálja is, ami pedig nem más, mint valami hatásosan, eredeti módon megcsinált reklám. Tudja azt az amerikai ember nagyon jól, hogy az eredeti módon és hatásosan tele-nyomtatott avagy befestett papiros (Amerikában gyakran látunk egysze-rűen csak kézzel festett plakátokat) magamagában is biztos bevételt jelent.

Ezt a principiumot minálunk Euró-pában mind ez ideig kevesen követik.

Könyvnyomtatói prakszisom alatt gyakran — sőt mondhatnám folytonosan — tapasztaltam, hogy a reklámos nyomtatványok megrendelői nagyon határozatlanok és nem biztosak affelől, hogy nyomtatványuk csakugyan meg fog-e felelni céljának. Minduntalan hallottam is ilyenféle megjegyzéseket a megrendelők részéről: »az egész csak kidobott pénz«, »nem értek a dologhoz, tessék csak megcsinálni az egészet belátása szerint« stb. Annyi tényleg kétség-telenül bizonyos, hogy megrendelőink legtöbbje jár-atlan a reklámozásban, s nem ismeri annak a lélektani alapokon nyugvó legelemibb elveit és szabályait sem.

Egészen másképp áll a dolog Amerikában. Ottan a megrendelő majd minden esetben már előre tudja, hogy milyennek kell lennie a kész nyomtatvány-nak. A kézirat szövegét az amerikai megrendelő a legcse-kélyebb részletekre is kiterjedő megfontoltsággal dol-gozza ki, s a nyomtatvány kivitelére vonatkozó uta-sításai határozottak, jellemzőek és eredetiek. Büsz-kén csatolhatja tervezetét a megrendeléshez, s a gyö-zelem biztos tudatában várhatja az eredményeket.

A nyomtatványok kiállításában az amerikai megrendelő úgyszólván kollégánkká vált, s akaratlanul is mint illetet kell őt kezelnünk. Imprimaturája

azonban biztosít bennünket minden oly félreértésből vagy mondjuk meg leplezetlenül: a megrendelő tudat-lanságából keletkezett zavar ellen, amely különben sok kellemetlenséget szokott okozni az európai leg-lelkiismeretesebben dolgozó nyomdák-nak is. Az amerikai megrendelő ezenfelül netán szükségessé váló szedéspótlások meg korrekturabeli változtatások ese-tén a legméltányosabban jár el a nyomdással szemben.

Az amerikai nyomdákban folyó munkálkodás nagy-ban különbözik az európai nyomdákbelitől. Ezt már egyrészt az ottani nyomdák berendezkedésének sa-játos volta is szükségessé teszi, másrészt pedig együtt jár ez az angolnyelvű tipográfiában való szokásokkal.

Beszélnünk egyetmást a nyomdák berendezéséről.

A kisebb és az egészen jelenték-telen vállalatoknál berendezés meg szállítóképesség dolgában megtalál-hatjuk mindama hibákat és hiányos-ságokat, amelyek Európában min-dennaposak, és így e kicsiny nyom-dákat nem is vehetjük összehasonlí-tásunknál számba. Ezekkel szemben a nagyobb s gazdagabb műintézetek elegancia, célszerű berendezkedés és beosztás, tisztaság és az egészség-ügyi követelményekből fakadó ujít-ások dolgában olyasmit produkál-nak, aminek hiába keresnők párját az ó-világ legelőkelőbb s legmoder-nebbnek nevezett nyomdái palotái-ban is. És éppen ezekben a beren-dezésekben találjuk meg annak okát, hogy miért képes az amerikai nyomdaipar olyan eredmények el-érésére, amelyek minálunk, a mi szem-ünkben szinte megközelíthetlennek.

»Tágas helyiség és mentől jobb világítás!« ez az amerikai vállalkozá-

sok fő-fő vezető elve, s bizony nem ép ritka dolog, hogy némely nyomda gépestül-mindenestül a hetedik vagy éppenséggel tizenkettedik emeleten van elhelyezve. Ilyenek például a The American Life Insu-rance Company, valamint a The Technical Press new-yorki nyomdái. Egyéb intézetek ismét, mint az American Type Founders' Company-nak az egész világon páratlan betűöntődje New York közelében, széles tér közepén fekszik, s a munkahelyiségek valósággal kirakatszerűek. Az elektromos szellőző készülékek, a központi légfűtés, a legujabb szerkezetű elektromos lámpák, napjában megtisztogatott köpöcsészék, ele-gáns mosdószobák, minden alkalmazott számára kü-lön készített ruhaszekrények stb. mellett különösen figyelemre méltóak a nagyszámú személy- és teher-főlvonók, amelyek a műintézet összes osztályainak gyors érintkezhetését biztosítják; továbbá a praktikus függönyök, amelyek a verőfényt visszatartják, de a világosságot nem fogják föl; a rendkívül könnyen kezelhető tűzoltó készülékek; a portól teljességgel mentes pallózat, ugyancsak pormentes regálisok meg szekrények (az utóbbiakat keményfából készítik és politurozzák), mindenek fölött azonban az a mi tipo-

grafusaink előtt szinte hihetetlen tömege a betű- meg kizáró-anyagának: ezek is az előnyei amaz amerikai munkálkodási rendszernek, amely nemcsak hogy kellemesebbé teszi a munkás dolgozását, de egyszerűsége a munkaképességét is jelentékenyen növeli.

Az ilyesminek látása lehetetlen hogy eszünkbe ne jutassa, hogy mennyire rövidlátóak vagyunk is mi ilyen tekintetben. Olyan nyomdák, ahol csak megközelítőleg is elegendő volna valamely szükségesebb betűfajtából a meglévő mennyiség: minálunk alig-alig akadnak; a legtöbb nyomdában állandóan el szokott foglalta lenni egy-két szedő azzal, hogy valami nagyon-nagyon szükséges, de mindössze csak egy minimális mennyiségben vásárolt betűfajtából egyes betűket keresgélnen össze. A szedők maguk is csak nagy bosszankodással cselekszik meg ezt, mert az elég fárasztó deszka-kihúzó-gálással eltelik az idő, és nincs a munkának látszatja.

Amerikában mindez egészen másképp van, s a praktikus berendezésű amerikai nyomdák már csak ezért is több hasznot hajtanak tulajdonosaiknak, mint az európai nyomdák. Az amerikai nyomdák szedőtermét illetőleg közmondás-szerű máris: »Place for everything and everything on its place!« (mindennek megvan a maga helye s minden a maga helyén van). Ezt a fölírást igen gyakran láthatjuk az észak-amerikai nyomdaintézetekben. Ép úgy azt is, hogy: »Do it now!« (most tedd meg azt rögtön, vagyis: amit megtehetsz ma, ne halaszd holnapra). És az amerikai munkás úgy is cselekszik.

Az amerikai szekrény- és formaregálisok sokkal praktikusabbak, és egy harmadrésznyivel, sőt olykor felénnyel is több fér (ugyanolya térfogat mellett) beléjük, mint a mi nehézkes regálisainkba. A már megemlített American Type Founders' Company házi szedőosztályában például több mint nyolcezer »betűcsalád«, továbbá az ornamentumos, vignettás és lénias szekrények egész serege van elhelyezve, még pedig viszonylag nem is valami igen nagy helyet foglalva el. A mellett olyan itt a rend meg az áttekinthetőség, hogy a frissen beletett szedő már egy óra múlva is tájékozódva lehet mindennek hollétéről, és nem kell kérdőzködéssel pazarolgatnia a maga és mások drága munkaidéjét.

Igy van különben elrendezve a dolog még sok más egyéb nyomdában is. S minden megy rendjén, csöndesen. Pedig az amerikai betűszedő aránylag többféle darabbal dolgozik, mint az európai szaktársa.

Igy például az amerikaiak kizáró anyagának beosztása sokkal komplikáltabb (amiből nem következtetendő azonban, hogy minden tekintetben praktikusabb is volna egyszerűsége, mint a miénk. Mindenek előtt a kvadrátok nem cicerós beosztásúak, hanem az illető betűtörzs négyzetének többszörözése szerint

hosszabbodnak avagy rövidülnek. Hiába keresnénk például az amerikai könyvnyomdákban két-, három- avagy négycicerós nonpareille, petit avagy garmond kvadrátot; ilyesmit ott ugyan semmi áron sem találhatnánk. E helyett olyan kvadrátokat használnak a tengerentúlon, amelyek két, három vagy négy négyzetre vannak öntve, mindig az illető betűfaj törzséhez képest, gyémánt törzstől egészen a hatcicerós négyzet nagyságig. Az amerikai nyomdásznak vannak ugyanis hatcicerós négyzetei, félnégyzetei meg spáciumi is. Az amerikai betűfokozatok a gyémánttól kezdve az egycicerósig egy pontonként, innen kezdve két-, majd pedig — az igen nagy fokozatoknál — hat pontonként emelkedik a már említett hatcicerós betű nagyságig. Az előbb elmondottak alapján az is nyilvánvaló, hogy a sorzáró

darabok a maguk törzsének mindig bizonyos hányadát, például felét, negyedét, hatodát, nyolcadát, tizenkettőt stb. teszik ki, nem úgy, mint nálunk, ahol például a garmond szedést kétpontos, vagyis hatodcicerónyi spáciummal zárjuk rendszeren ki.

Az egyes betűfokozatok elnevezése egészen más ott, mint minálunk. A mi cicerónknak körülbelül megfelelő betű nagyságot pl. Pica-nak (éjtsd: pajka) nevezik ottan.

A tágítók fél-, háromnegyed-, egy-, két-, három- és hatpontos vastagságokban vannak meg Amerikában (nálunk a fél- és háromnegyedes tágítók teljességgel ismeretlenek. Hosszúság dolgában az amerikai tágítók egycicerónként emelkednek egészen harminckét ciceróig, sőt némely nyomdában még ötven cicerón is túl. Ugyanezt a beosztást látjuk a rézvonalaknál, amelyekből az amerikaiaknak általában több fajtájuk van, mint minékünk.

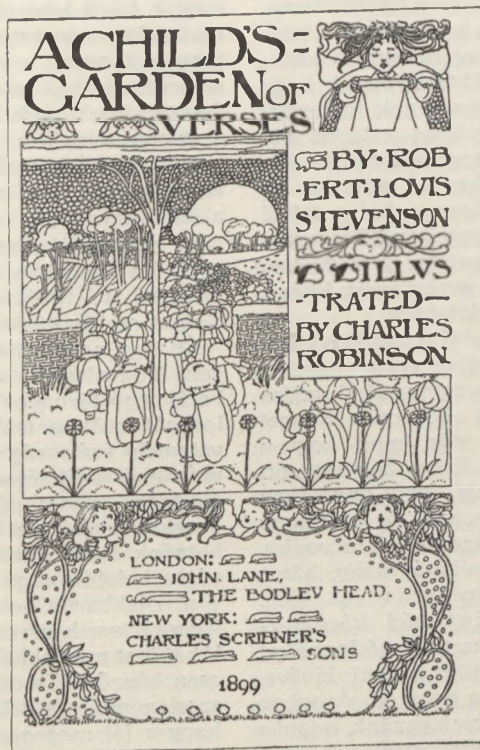
Mindez a sok eltérés úgy tűnetheti föl előttünk az amerikaiak szedői berendez-

kedését, mint valami kész labirintust. Az amerikaiak azonban minden anyagot a kezük ügyében tartanak, illetőleg mindent a maga helyén, még pedig kellő mennyiségben, sőt mondhatnók igen nagy bőségben.

Az ürtöltők hosszúsága és vastagsága dologban szintén a ciceró-beosztásos rendszer az uralkodó. Tizenkét ciceróig emelkedően megtaláljuk ezeket mindenféle vastagságban és gyakran ötven cicerón fölül hosszúságokban. Az eddig elmondottak után talán természetesnek is látszik, hogy az ürtöltők mindenütt a legnagyobb gonddal vannak nagyság szerint elrendezve. Bizonyos technikai okok miatt, amelyekről később szó is lesz, az amerikaiak fölverték anyag tárukba az úgynevezett »fa-stégeket« meg faléceket is, amelyek hat cicerótól kezdve gyakran százhusz cicerót is meghaladó hosszúságokban használtaknak. Ezek is nagyságukhoz képest vannak elrendezve, ami jelentékeny könnyebbségére van a munkálkodásnak.

(Folytatása következik.)

Kortnek József.

RENDSZERTISZTASÁGA NYOMDÁBAN

(11.) Hasonló rendszerességgel kell eljárunk a léniák feltakarítása körül is. A különböző metszésű léniákat ne keverjük össze. De annál is inkább óvakodjunk attól, hogy halomra gyűljenek. Egy bizonyos mennyiségnél ne legyünk röstök a kellő megtisztogatás után helyükön elrendezni. Hogy a nyomtatás közben lerakódott piszoktól miért kell megtisztítanunk a léniaanyagot, az kézenfekvő dolog. A Grafikai Szemle 1909-iki évfolyamában két cikket is találunk, amelyekben olyan kipróbált anyagok soroltatnak fel, amelyekkel időpazarlás nélkül, könnyen tisztítható a lénia-anyag. De ha ezeknek a beszerzése körülményes, a közönséges lúgkőoldat (maróúg) is megteszi a szolgálatot. Úgyszintén nedves léniát se rakunk a szekrénybe, mert az ettől keletkező oxidáció nemcsak hogy az anyagot rongálja, de a szedésben is sok kellemetlenséget okozhat, például azáltal, hogy kidagad stb.

Viszont az sem mindegy, hogy hogyan rakjuk szekrénybe a léniát. Az alsó réteg abban az esetben, ha fölibe még egy réteget rakunk, képpel mindig lefelé fordítottassék; így a fölibe rakott réteg, amelyik viszont képpel fölfelé fordítandó, nem csorbítja az alsó réteg képét, de a fölsőnek a képe sincs surlódásnak kitéve, mint hogyha az képpel lefelé fordítottatnék.

Még sok helytelenséget tapasztalni a rézléniák kezelése körül. A szedésből kihúzottak néha napokig is hevernek egy rakáson. Közben egyik-másik fajára szükség van, amikor aztán hol ez, hol amaz válogat belőle. Ennek következménye mi más, mint hogy a gyöngébb fajtája: a finom, kettős finom és pontozott elcsorbul. Az ilyen elcsorbult lénia jobb munkához már alig használható, tehát mi más a sorsa, mint hogy »zeugbe« kerül, legjobb esetben szedőléniává vedlik. Így áll be a lénianyagban tapasztalható hiány, bár a művezető váltig hangoztatja, hogy lénia van elég. Persze hogy van, de a hanyag bánásmód következtében használhatatlan. Sok léniát tartalmazó formákat ennél fogva nem célszerű sokáig állva hagyni, kivéve, ha elég pótannyal rendelkezik a nyomda. Azonban minden tekintetben gazdaságos cselekednünk, hogyha az ilyen formákat pár nappal kinyomtatásuk után s a munka szállítását követően rögtön feltakarítjuk.

Az ilyen formákat legcélszerűbb pedig úgy takarítani föl, hogy az egynemű léniákat kihúzzuk — mint említém —, megtisztítjuk s mindjárt helyükre is rakjuk. Azután következenek a másnemek. Így elkerüljük a léniák csorbulását, ami pedig jókora kárral járhatna.

Mielőtt mondókámat a föltakarításról befejezném: még egy fontos dolgot akarok megemlíteni. Látszólag kicsinyes dolog, de megérdemli, hogy szóba kerüljön. Gyakran mesélik, hogy metszésükben csekély eltérésű betűfajok össze vannak keverve, amit jóformán csak akkor veszünk észre, amikor a kezünkben van a levonat. A feltakarítónak vagy szedőnek ez a tévedése, meglehet, pusztán azon a csekélységen múltott, hogy osztás előtt nem hasonlította össze a szignaturákat. Tehát mielőtt valamely betűfajt szekrénybe osztunk — ha még oly biztosak is vagyunk hovatarozandósága fölött — ne mulasszuk el összehasonlítani a szignaturákat. Ebből aztán következtethetjük azt is, hogy mennyire fontos, hogy a betűnemek szignatu-

rája más-más legyen és hogy az esetleges utánrendelésnél a megrendelt betűnem régi szignaturájától még hajszálnyira se térjen el. Amire pedig sok példát lehet látni, hogy a megrendelésnél erre nem figyelnek: mert majdnem minden egyes pótlásnak más-más a szignaturája; hol lefelé, hol meg fölfelé tér el.

A betűk szignaturájáról beszélve, a léniák felső szignaturája ellen is szót kell emelni. Ennek káros volta különösen az egyponos léniáknál tapasztalható feltűnően; úgy hogy csekély idő leforgásával nyolcadpetit léniáink mind görbék. Ez magától értetődik, miután felső képe a léniának van kitéve leginkább a különböző eröművi behatásoknak. A festékező henger, a nyomóhenger, a mosókefe: ezek mind kifejtik azt az erőt, amelyik az elgörbülést előidézi. Ez ellen csak úgy védekezhünk, ha eleve a rendelésnél tiltakozunk a szignaturának a lénia fölsején alkalmazása ellen.

A rézléniáknak görbítése is a kifogásolható dolgok közé tartozik, különösen az olyan nyomdáknban, hol a lénia-anyagban amúgy is szűkölködnek. Ez ellen nem csupán a károsodás elleni védekezés szempontja szól, de magában véve a nyomdal anyagnak a természetete is: lévén ez úgy szerkesztve, hogy a hajlításhoz csakis különös erőszakoskodással idomítható.

Ép úgy nem helyes dolog a betűknek reszelgetése sem. Tudvalevő dolog, hogy ezzel is tönkre mehet a betűk egy bizonyos százaléka. Hogy a betűk közötti levegőt csökkentjük, vagy hogy egy bizonyos sort valamely szélességre beszorítsunk: ahhoz nem okvetlenülül szükséges, hogy a reszelőt igénybe vegyük. Mert gyakran csupán egy bizonyos sorhoz való ragaszkodásból reszelünk, amit pedig könnyen elkerülhetnénk olyan betű választásával, amelyik e szélességre belefér, vagy ha változtatunk valamicskét a terven. Ujabbban a betűöntődék már egyébként is fölöslegessé teszik a reszelgetést, amennyiben az A, T és V betűket már alávágva szállítják. Amiben ugyan nincsen köszönet, mert a szabadon álló részek egy-kétszeri nyomtatás után mind letöredeznek. Természetes, hogy a jól megegyengetett (egalizált) sor jobban fest, mint az olyan, amelyre semmi gondot sem fordítottak. De ezt ne hosszadalmas reszelgetéssel igyekezzünk elérni, hanem a tervezetnek kellő megváltoztatásával.

A számtalan kerülendő dolgok közé még a blokkálás is sorolható. Ezzel is sok anyag megy tönkre. A sok csúsztatás és surlódás, aminek a szedés ki van téve, kétségkívül sokat árt a képére állított betűnek, amit csak akkor tudunk megítélni igazán, ha a betű eredeti céljának megfelelően alkalmaztatik. Sokszor sajnos tapasztalhatjuk ilyenkor, hogy dacára az erőltetett egyengetésnek, nem érvényesül a teljes képe, vagy szélei el vannak csorbulva. Csodálatoskép: a betűöntődék még mindig — elvük ellen — nem gondoskodtak ennek ellensúlyozásáról. Amin pedig nagyon könnyen segíthetnének, ha olyan ólomlénia-darabkákat bocsátának forgalomba (különböző pontnagyságban), amelyekkel a fejére fordított betűket helyettesíteni lehetne. Ez nem kerülne úgyszólván semmi kockázatukba sem a betűöntőknek, mert a betűanyagát féltő könyvnyomatók okvetlenül szívesen vásárolnák azt.

(Folytatása következik.)

Hermann Károly.

LAPUNK ÉS A SZAKBIZOTTSÁG

Körünk szakbizottsága júniusi ülésében a Grafikai Szemle nyomdai kiállítását illetően úgy határozott, hogy a lap borítékja az eddigi gyakorlattól eltérően csupán háromhavonként változzon, s a lap a borítékkal egyöntetű fejlécekkel láttassék el, s kötelezte magát a bizottság, hogy a lap hirdetéseit háromhavonként átszedi s havonta két úgynevezett »hivatalos« mellékletet ad; az eddig, érvényben volt mellékletpályázat annyiban változott, hogy nyomtatói díj rendszere-síttetett, s a mellékletek ezentúl imprimálás végett a szakbizottságnak bemutatandók lesznek.

Szakbizottságunk eme határozatai lapunk jelen számával érvénybe lépnek és ennek megfelelőleg olvasóink maguk győződhetnek meg arról: mennyiben felelt meg a bizottság az általa hozott határozatoknak.

Az e havi számunkban még ugyan nincs teljes egészében keresztülvitte a határozatnak a hirdetések átszedésére vonatkozó része, amennyiben két-három hirdetés a régebbi formában jelenik meg meg, de e hiányon már a jövő füzetnél segítünk. A két hivatalos mellékleten kívül bizony csak egy melléklet van, amelyik a pályázat eldöntésénél figyelembe fog vétetni. E számbelileg nem kielégítő eredmény azonban nem csüggeszt el bennünket, s nem látunk ebben semminemű fölsülést, mint azt talán egyesek föltüntetni szeretnék. Mindössze a minden kezdettel együtt járó aprótlékos nehézségeket látjuk a dologban.

Tulajdonképpen mi is volt a célja a szakbizottságnak akkor, amidőn a mellékletek előzetes imprimálása szükségességét kimondotta? Végét akarta vetni annak a tarthatatlan állapotnak, hogy lapunk — mely elvégre is a szakfejlesztés leghivatottabb tényezőjének hivatalos kiadványa — holmi egyébként nem értékesíthető makulaturák lerakodó-helyévé váljon. Mellékletpályázatunk régebbi szövege szerint minden beküldött munkát közölni *kellett* — bár volt rá eset, hogy a bizottság ezen is túltette magát, s a lap reputációját tartva szem előtt, az illető munka közzétételét megakadályozta, de ez természetesen nem jó vért szült, s nem is lehetett ily rendkívüli eszközöket minden nem megfelelő mellékletnél alkalmazni.

Szükség van a mellékletek előzetes bemutatására, nehogy lapunk nivóján csorba essék azáltal, hogy kénytelenek legyünk a mai kor követelményeinek semmiképpen meg nem felelő tipográfiai munkákat — negatív példákat — közölni.

A szakbizottság kötelessége, sőt tagjainak jó hírve is megköveteli, örködni a fölött, hogy a Grafikai Szemle minden sora, minden betűje oktató hatással legyen szaktársainkra; s ezt a hatást negatív példákkal elérni nem lehet. Hiába mondunk erős, borsos bírálókat a rosszabb vagy egészen rossz munkákról, erről rendszerint csak az illető munka készítői vesznek tudomást, más nem. S az ilyen mellékletnek — a legjobb bírálata dacára — nincs oktató jellege, oktató hatása, s így nincs is helye a Grafikai Szemlében.

A mellékletek előzetes bemutatása különben nem is olyan veszedelmes, amint azt egyesek gondolják. Úgy vélik egyesek, hogy most már igazán csupa elsőrendű munka lát napvilágot a Grafikai Szemlében, mivel a szakbizottság csak ilyenek közléséhez fog

hozzájárulni. Ez téves felfogás! Szívesen közlünk minden munkát, amelyik becsületes tipográfiai munka, amelyről tanulhatni: miként lehet és kell a mai modern kor színvonalán álló ízléses, céljának megfelelő nyomtatványt előállítani.

A szakbizottságnak joga van a mellékletnek szánt munkán javítani és e joggal élni is fog. A javítás azonban nem lesz oly mérvű, hogy azt figyelmen kívül kelljen hagynia az illető munka készítőjének. Ezek a javítások csak afféle utolsó ecsetvonások lesznek, melyek csekélyek, mégis sokat — egyes esetekben talán nagyon sokat — lendíthetnek az illető munka összhatásán. Az ilyen javításokat bármelyik szaktárs szívesen fogja venni.

Lapunk augusztusi számában Fiedler Károly szaktárs jónak látta figyelmeztetni a szakbizottságot, hogy a mellékletnek szánt munkák előzetes bírálatánál vegyük tekintetbe azt is, vajjon az illető munka szedőjének lett volna-e alkalma jobbat, modernebbet alkotni annál, amit közlésre szánt. Engedelmet kérek: ezt ne méltóztassék követelni, de még kérni sem, mivel ez a gyakorlatban kivihetetlen. Továbbá azt is óhajtja Fiedler szaktárs, hogy a hivatalos mellékletek között is akadjon olyan, melyen a régi tipográfiai irányok anyaga modernebb földolgozásban legyen bemutatva. Ez elől nem zárkózunk el, csak azután akadjon szakbizottsági tag, aki egy modern zsánerű munkán a régi — ma már jó, használható állapotban alig található — diszjunktívumokat is fölhasználja.

Szakbizottságunk ezen — lapunkra nézve nagyon fontos — határozatával nehéz feladatot tűzött maga elé, melynek keresztülvitelénél kell, hogy minden ambiciózus, szakmáját szerető kolléga támogatásában részesüljön. — Tudatában volt a bizottság annak, hogy az előzetes bírálatnak vannak akadályai, melyeket azonban egy kis jóakarattal le lehet s le is kell küzdeni. Főntebb említés történt, hogy az esetleges javítások semmiesetre se lesznek oly nagy mérvűek, hogy azokat ne lessen teljesíteni s így ha egy mellékletnek szánt munkát előzetes bírálatra hozzánk beküldenek, a bizottság a *kívánt módosítást lehetőleg azonnal, de legkésőbb huszonnégy óra leforgása alatt, vidékieknél pósta fordultával közli*, s így nem fog megtörténni az az eset, hogy a melléklet késedelmes eljárás miatt nem lesz a Grafikai Szemle részére továbbnyomtatható; fő az, hogy a levonat idejekorán jusson a szakbizottság elé s ne az utolsó percben.

Kérjük is a szaktársakat, hogy amennyiben egyes munkáikat a Grafikai Szemlében való közlésre alkalmasaknak tartják, haladéktalanul küldjék be a kefelevonatot, hogy azt a szakbizottság imprimálja. Ha ezt minden adandó alkalommal megteszik, nemcsak ambíciójuknak, szakmaszeretetüknek adják a tanujelét, de szolgálatot tesznek vele a hazai nyomdászatnak s emellett a szakbizottságnak is kezére járhatnak nehéz feladatának teljesítésében.

Itt említettük meg azt is, hogy lapunk szerkesztősége a hozzá bírálatra beküldött kész nyomtatványok elbírálását ezentúl a szakbizottság ügykörébe utalja át. Az ilyen nyomtatványok rendszeres állandó bírálatának külön rovatot szentelünk az ez évi novemberi szám-

tól kezdődőleg s e rovatban szívesen adunk felvilágosítást oly szakmabeli kérdésekre, melyekről tőlünk véleményt kérnek. Tehát e tekintetben is bizalommal fordulhatnak hozzánk a t. szaktársak, s kérjük is, hogy az esetleges vitás kérdéseknél minden esetben kérjenek véleményt a szakbizottságtól, mivel az ily kérdések legtöbbször nemcsak a kérdezősködő szakírókat, de az összynomdászokat is érdeklik.

Mint a főtiekből is kivehető, Körünk szakbizottsága

mindent megtesz, amit szakunk irodalmi és artistikai névjója érdekében meg kell tennie.

Oly feladatot tűzött maga elé a bizottság, mely nagy áldozatokat s munkát követel meg tagjaitól az összynomdászok javára, s így nagyon természetesnek fogják találni a t. szaktársak, amidőn a bizottság hathatós támogatásukat kéri s reméli is, hogy e tekintetben a Könyvnyomdászok Szakköre tagjaiban nem fog csalódní.

Wanko Vilmos.

FESTÉKEZŐ HENGEREK ÖNTÉSE

A festékező hengerek öntését legtöbb helyt még házilag végzi a könyvnyomtató, rábízva ezt a munkát valamelyik segédmunkásra, mert hát az volna ebben a tekintetben az általános fölfogás, hogy a hengeröntés munkáját a maga egyszerűsége kapcsán bárki is elvégezheti. S aztán még csodálkoznak, hogyha a munka nem jár a kellő eredménnyel sem a hengerek jósa, sem pedig a rájuk fordított költségek tekintetében. Pedig nyilvánvaló, hogy a munkás tájékoztatlansága éppen a hengeröntésnél nagyon tekintélyesre rúgthatja a költségeket, úgy hogy a nagyvárosi principálisok jó része éppen ezért helyesebbnek véli, ha arra berendezkedett vállalkozókkal önteti újra a hengereit. A kisvárosi könyvnyomtatónak ebben a tekintetben nehezebb a helyzete, amennyiben ilyen vállalkozónak nemlétében maga öntheti a hengereit.

Egy német szakember érdekes példákat hoz föl a hengeröntés közben előálló nehézségekre vonatkozólag. Egy ismerőse panaszkodott például, hogy nagy tégelyes sajtót rendelve, sárgarézből való öntőpalackot kapott hozzá, de minden iparkodása mellett sem tud hasznavehető festékező hengereket önteni; a kihűlés bekövetkezte után a hengerek benragadnak az öntőpalackban, s teljességgel lehetetlen sértetlen állapotban kiszabadítani onnét őket. Egy másik nyomdász meg azt panaszoja, hogy már harmadik napja vesződik a hengeröntéssel, a nélkül, hogy csak némileg is kielégítő eredményt érne el véle; a matricát mindenféle a kereskedelemben kapható zsírral meg olajjal kengette, és az öntőpalackot minden egyes öntés előtt alaposan melegegtette; mind nem használt semmit, s az uj massa kifogástalan volta mellett sem sikerült egyetlen öntés sem. Az orsót mindannyiszor nagy erőlködéssel kellett kinyomni, s a már hideg anyagot egyszerűen kiolvasztani az öntőpalackból. Mindenkinek a véleménye megegyezett abban, hogy csakis az öntőpalack lehet az oka a dolog nemsikerültének. Nagy-prakszisú, a hengeröntés minden csinja-binjában tökéletesen jártas szakemberhez fordultak tehát, hogy mondjon véleményt a dologról. A szakember mindenképp előt az alaposan megtisztított öntőpalackot a rája tapadó masszától meg egyéb tisztátalanságtól, bevonta azt közönséges gépolajjal és aztán az öntőpalack minden melenetése nélkül hozzálátott az öntéshez. Téli víz idején lévén a dolog, másfél óra mulva már meg lehetett nézni, hogy miképpen sikerült az öntés. A matricát az alapról leemelve, a henger könnyedén, szinte magától csúszott ki az öntőpalackból, éppen úgy az utána következő többi tagjai is a hengersorozatnak, s a korábbi sok

bajlódásnak egyszeriben megvolt a nyitja: nem lett volna szabad az öntőpalackot öntés előtt fölmelegíteni.

Pedig általános a mi könyvnyomtatóinknál is az a nézet, hogy hengeröntéskor az öntőpalacknak nagyon melegnek kell lennie. Vastól való matricáknál talán szó is lehet erről, de már a sárgarézből valóknál nem tanácsos a fölmelegítés, mert jó eredményt úgyszólván lehetetlen ilyen úton-módon elérni. Egy jó német szakember, Brosig F. egyáltalában fölöslegesen tartja a matricának melegegtetését, azt mondván, hogy a szobabeli, illetőleg nyomdabeli hőmérséklet — föltéve, hogy öntés előtt jó ideig benntartjuk a matricákat a nyomdahelyiségben — már egymagában is utig elég az öntőpalack szükséges hőfokának biztosításához.

Egyrészt a masszával való takarékoskodás okáért, másrészt pedig mert így jobbnak tartják: az orsót gyakran ujnyi vastag kötéllel csavarják körül, pedig a vékony spárta hasonlíthatatlanul különb szolgálatot tesz ebben a tekintetben. Kötelet használva, a festékező henger gyakran tele van ráncokkal meg dudorodásokkal, s így alig is használható. Brosig nézete szerint leghelyesebben járunk el, ha a sima és csak kevésbé melegegtett vas-orsót vaslakkal bekenjük, s vagy két ujnyi széles durva papirosszalag spirális-alakban körülcsavarjuk. Így aztán a masszának az orsótól való különválása teljességgel ki van zárva.

Brosig egyebek közt még azt is ajánlja, hogy fő figyelmünket hengeröntéskor a legnagyobb tisztaság elérésére fordítsuk, s az öntőpalackot csak kevésbé, de annál egyenletesebben vonjuk be zsiradékkal, illetőleg olajjal. Az öntésnek magának lassan kell történnie, s a masszának úgyszólván csak az orsón végig az öntőpalackba lefolynia. Az úgynevezett »légkígyó« tulajdonképpen nem annyira a levegő beenszorulásának, mint inkább az olajzás túlságos mértékben való alkalmazásának köszönhetik a keletkezésüket.

Bajosabb a hengeröntés olyankor, amikor régi, kiszolgált massa újból való fölhasználásáról van szó. Kielégítő eredmény biztosítása okáért ilyenkor egyéb öntési eljáráshoz tanácsos folyamodnunk. A palackot ez esetben már alaposabban föl kell melegítenünk, s az alján levő, az orsó beledugására szolgáló lyukat valami dugóval, esetleg összegyűrt papirossal alulról be kell dugnunk. A megolvasztott masszát erre a palackba öntve, az orsót csak ezután dugjuk bele lassan és óvatosan a masszába. Az alul levő lyukat némi tapogatódzás után megtalálva az orsóval, erős nyomással kiugratjuk a lyukból a dugót, úgy hogy az orsó vége kerüljön a helyébe. Ez eljárással gyakran a legvénebb masszából is jó hengereket önthetünk.

KÜLÖNFÉLE APRÓ KÖZLEMÉNYEK

Mesterszedő és gépmester szaktársaink figyelmét fölhívjuk a Grafikai Szemle és a Magyar Nyomdászok Évkönyve ebben a füzetben közölt pályázataira.

Mostani füzetünk borítéka s mellékletei.

Borítékunkat Szakkörünk szakbizottságának, illetőleg választmányának megbízásából *Fekete Béla* tervezte. Ugyancsak ő tervezte e füzet bensejének lapdizsét is. A boríték nyomtatása a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság tekintélyes nyomdájában történt.

Négy mellékletet is csatoltunk ehhez a füzetünkhöz. Kettő közülök (a Károlyi-féle levélfej és a szakköri igényjegy) »hivatalos«, vagyis a szakbizottság tagjainak együttes megállapodása nyomán készült. Egy további mellékletünk a Grafikai Intézet nyomdájának memoranduma, s tervezője *Pápay Ernő* szaktársunk volt. Negyedik mellékletünket pedig, Körner és Laufer jóhírű cinkográfijának költözködési értesítését, *Szabó István* szaktársunk tervezte és szedte.

A jelen füzetünkben foglalt »Lapunk és a szakbizottság« című dolgozatban Körünk másodtitkárja részletesen ismerteti a Grafikai Szemle külső-belső kiállítására és mellékletei dolgában életbe lépő újításokat, s ezért mi itt beérjük azzal, hogy lapunk pályázatára figyelmeztetjük az olvasót. A Gr. Sz. ez a pályázata havonként megismétlődik harminc-harminc korona szedői és — ettől függetlenül — tíz-tíz korona nyomtatói jutalomdíjjal, amely ha csak lehet kiadatik az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbika szedőjének, illetőleg a legjobb nyomtatási munka végzőjének. A szedői jutalomdíjra irányuló pályázaton csak oly mű vehet részt, melyen a szedési elem kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével nem lehet pályázni. A pályaműveknek már okvetlenül valamely célra kellett kinyomtatniok, s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtatniok. Ennek biztosítása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak az árát térítjük meg.

A szóban forgó mellékletpályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 22-ikéig szerkesztőségünkhöz beérkeztek, illetőleg a vidéken póstára adattak. Később föladott mellékletek a következő hóra maradnak. Példányszám 2100. Korrekturának előzetes beküldése okvetlenül szükséges, még pedig Wanko Vilmos másodtitkár címére (Budapest VII, Dohány-utca 10, Fried és Krakauer nyomdája). A papirosról szóló számla a példányszámhoz melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakbizottsága még a megjelenésük előtt bírálja el.

A Könyvnyomdászok Szakköre estélyei.

Szakkörünk november 13-ikán, szombaton a Gutenberg-Otthon dísztermében (bejárat a Bérkocsis-utcából) táncsal egybekötött házi estélyt rendez, még pedig a kitünő hírnévű Gutenberg Műkedvelő Társaság közreműködésével. Tagoknak belépő-jegyül a tagsági jegy szolgál. Ennek fölmutatása mellett csupán egy úr és két hölgy léphet a terembe. A tagsági jegy különben névre szól és másra nem ruházható át.

Nemtagok belépő-díja előre váltva személyenkint 1 korona, a pénztárnál váltva 1 korona és 40 fillér. Jegyek válthatók Lakatos Péter drogériájában (Sándortér 4. szám) és a nagyobb nyomdák házi pénztársainál. Muzsikáról egy kitünő cigánybanda gondoskodik, a táncrendezést pedig Guttman Emil szaktársunk vállalta magára. — A második házi estély ideje december 12-ére (vasárnapi nap) van megállapítva.

A pécsi részvénytársaság új igazgatója.

A Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaság igazgatósága az elhunyt Nagy Sándor helyébe *Valkó (Wellesz) Béla* fővárosi nyomdatulajdonost választotta igazgatóvá, ki állását e hó 1-én foglalta el.

Változások a vidéki nyomdák sorában.

A mohácsi jóhírű *Blandl-nyomdát* az eddigi tulajdonostól egy betéti társaság vette át, mely a nyomdát az eddigi méreteken és magas színvonalon fogja továbbvezetni. — A szigetvári Corvina-nyomdát tulajdonosa, Ferencz Dávid könyvkereskedő eladta *Krausz Adolf* szaktársunknak. — *Weisz Miksa* az eddigi fővárosi nyomdáját Pécs városába helyezte át, és azt Fortuna-nyomda cég alatt fogja ott továbbvezetni.

Fittler-Györgyi: Magyar Iparművészet.

A Magyar Iparművészet most megjelent folyó évi VIII. füzetében *Lyka Károly* Thoroczkói Vigand Edének erdélyi újabb műveit ismerteti, *Hathalmi Gabnay Ferenc* régi magyar játékkártyákról és *Gondos Viktor* az amerikai iparművészeti oktatásról ír beható tanulmányt. A tartalmas rovatok az iparművészet újabb mozgalmairól számolnak be. A füzetet számos — részben színes — művészi kép díszíti. A Magyar Iparművészet most megjelent füzete egyike a legszébbeknek és legtartalmasabbnak, amelyek eddig megjelentek, és minden tekintetben méltón állja meg a helyét a legelőkelőbb külföldi folyóirat mellett is. A Magyar Iparművészet az Országos Magyar Iparművészeti Társulat tagjainak évi tíz korona tagsági díj fejében illetményként jár; előfizetési díja ugyanannyi. Melegen ajánljuk e gondosan szerkesztett, magas színvonalú, szép folyóiratot olvasóink figyelmébe.

Fölolvasások s kiállítások a Szakkörben.

A Könyvnyomdászok Szakköre október hó 31-én, vasárnap délelőtt 10 órakor, a Kör helyiségében (Gutenberg-Otthon, bejárat a Bérkocsis-utcából) kiállítással egybekötött havi fölolvasó-ülést tart. Fölolvasó és kiállító *Bárany Nándor* szaktárs. November hó 5-ikén, pénteken este fél 8 órakor pedig *Czakó Elemér dr.* tartja meg október 15-ikéről elmaradt előadását *Az optikai együttműködés a nyomdászatban* címmel. Ez az utóbbi előadás is a körhelyiségben tartatik meg, és a téma nyomdász-emberek előtt való újdonságánál, valamint rendkívüli érdekességénél fogva előre is fölhívjuk rá szaktársaink figyelmét.

A Wright testvérek mint nyomdászok.

Wright Wilbur és Orville, a híres aviatikusok, pályájukat mint újságírók és újságkiadók kezdték meg. Wright Wilbur tizennégyéves koráig járt iskolába. 1888-ban, huszonegy éves korában Orville öccsével együtt, aki akkor tizenhét éves volt, újságot alapított, amelyet maguk írtak, szedtek és nyomtattak. Am a mechanikával már akkor is foglalkoztak és a nyomdásajtót Wilbur maga készítette. Egy szakmabeli ember egyszer hosszú ideig szemlélte a gépet és működését, de végtére mégis kijelentette, hogy a szerkezetet nem tudja megérteni. A két testvér azután egész sereg újságot és folyóiratot adott ki, de a nyomdai munka annyira megviselte Wilburt, hogy utóbb abbahagyták ezt a mesterséget és kerékpárjavító műhelyt nyitítottak. Ez a műhely Dayton város egyik legforgalmasabb picán még ma is fennáll, de már nem az övék. Ohio államban akkoriban nagy volt a testvérpár híre, mivel javításai igen jók és olcsók voltak, kész kerékpárjaik pedig legjobbak voltak az egész Ohio államban.

A művészi fotografálás iskolája nálunk.

A budapesti amatőröknek régi vágyát valósítja meg a Magyar Amatőr Fényképészek Országos Szövetsége azzal, hogy november 19-én újból megnyitja tanfolyamait, amelyeken kizárólag műkedvelők vehetnek részt. Az iskola első sorban az amatőrök művészi kiképzését tűzte ki célul, de természetesen módjában lesz minden hallgatónak teljes technikai készséget is elsajátítani. A szövetség tekintélyes anyagi támogatása folytán a tagok teljesen díjtalanul hallgathatják a tanfolyamot, de résztvehetnek azon olyan amatőrök is, akik nem tartoznak a szövetség kötelékéhez. Részletes prospektust a szövetség titkársága (IV, Városház-utca 3—5. sz.) mindenkinek készséggel megküld.

Különösségek a könyvek kiállításában.

Francesco Linnachi firenzei tudós egész könyvet írt az időnkint megjelent furcsa és különös könyvekről. Könyvében leginkább oly példányokról van szó, melyeknél minden figyelmet a külsőre fordítottak, s melyeknél minden nagyon mellékes volt. A braziliai köztársaság például hálából (mert egy braziliai főpapot is kinevezett bibornoknak) oly könyvet ajándékozott a pápának, melynek lapjai drágakövekkel kirakott aranylemezek voltak. Az első lapon a pápa monogramja volt smaragdból, kilencven darab gyémánttal körítve. A mult évben Párisban egy Don-Quijote-kiadás jelent meg gót betűkkel, parafalapokon. A furcsa könyvek közé tartozik az a jelentés, melyet Albany városa küldött a washingtoni szenátusnak. Csekély tetezer lapból áll, vastagsága egy méter húsz centiméter volt és négyháznegyven kilöt nyomott. Guyard Világtörténelme rózsaszínű lapokra van nyomtatva, de úgy szedve, hogy visszafelé kell olvasni. Végül a stockholmi könyvtárban van egy «Ördögibiblia», melyet elefánt-, sőt helyenkint rinocerosz-bőrrre nyomtattak.

Kukorica-szalma mint papiros-anyag.

Az amerikaiak szorgos kutatásai a papirosiparban kiderítették, hogy a papirosgyártás ezerkétszáz négyzetmérföldnyi erdöt emészt fel évente. E meglepő eredmény arra indította az amerikaiakat, hogy a legkülönbözőbb fajtájú növényeket vizsgálat alá vegyék a végből, nem lehetne-e valamelyiket felhasználni a

papiroskészítés céljaira, de a kísérletek sokáig nem vezettek eredményre. Nemrég azonban arról értesítette a washingtoni követség az Országos Iparegyesületet, hogy a kukoricában elsőrendű, minden eddignél jobb nyers anyagot találtak, melyből kevesebb költséggel jobb papirost lehet gyártani, mint a közönséges fából.

A Nyomdászati Tanműhely működése

íránt igen melegen érdeklődnek vidéki szaktársaink is, és minduntalan kapunk erre vonatkozólag fölvilágosítást kérő leveleket. Az érdeklődőknek azt válaszolhatjuk, hogy Évkönyvünk mintegy száz oldalon ismerteti majd a tanműhelyi munkálkodást. Itt csak nagyon röviden közöljük azokat a sorokat, amelyekkel annak idején *Czakó Elemér dr.*, a Tanműhely vezetője ismertette a tavaly elvégzett munkát: »A nyomdászati tanfolyamban a tanítás felölelte a rajzgyakorlatokat, a színeket, a betűvetést és a gyakorlati föladatak megoldását. Könyvnyomdai anyagból aránylag kevés munka készült, egyrészt mert a félévi oktatás csak az előkészültre vonatkozott, másrészt pedig kevés nyomdai fölszerelés állott rendelkezésünkre. A jövő évi tanfolyam programjában szerepel nagyobb mértékben a gyakorlati munkák kivitele, amelynek eszközeiről az Iparművészeti Iskola költségvetése is kellőképpen gondoskodik. — Az idej szakoktatás körültekintő és lehetőségig tisztázott elvek szerint történt. Az *elemi rajzgyakorlatok* célja a szemzérték és arányérzék fejlesztése, összekötve a vázlatkészítés szempontjából fontos kézügyesítő gyakorlatokkal. Kiindulás a vonal osztása: felezve vagy három, négy, öt stb. részre bontva. Ez már alkatmat ad kijelölt elemekből való kombinációra. További lépés a síkformák arányának megismerése; különböző arányú derékszögű idomok viszonylatainak keresése s lerajzolása; előgyakorlatok a szedéstestek megfelelő elhelyezésére; két, három stb. síkforma egymáshoz való viszonyának megfigyelése. A *nyomdászati síkformák* megfigyelése után következik azok tudatos elrendezése. Két síkformával való gyakorlat: a megadott papírformátumba illő helyes arányú szedés és fordítottjának választása. Több síkformával való gyakorlatnál ehhez járul a különböző foltú és technikájú klisék elhelyezése a szöveggel egy lapon és a szemközti oldalak egysége. A *betűvetés* nem öncél, hanem erős stílári érzéket fejlesztő eszköz, amely nemcsak a típusok kiválasztására, de a sorcsoportok alkotására is képességet nevel. A *sorcsoportok folthatása* érdekében a szöveg síkformákká áll össze, amelynél fogva a betűk tömege az adott papírtületen mint arányosan elrendezett dekoratív elem szerepel. A *gyakorlati föladatak* megoldásokat keresnek a könyvoldal, címlap, meghívó, levélpapír, levelezőlap, reklámanyomatványok, bizonyítványok stb. számára. A *bevezetés az ornamentációba* pedig kifejezetten a stílusérzés növelését szolgálja. Végül a *színtanulmányok* a szedők és nyomók számára részletezve külön-külön csoportot alkotnak és a színek egymáshoz való viselkedésének művészi és optikai esélyeit foglalják magukban. A nyomdai festékek kémiajáról a jövő tanítási esztendőben lesz szó a géptannal kapcsolatban.«

A magyar nyelvű lapok statisztikája.

Idősb Szinnyeji József volt a magyar hírlapstatisztika megalapítója, és az ő adatai nyomán a Magyar Könyvszemle még ma is évről-évre leközi a magyar nyelvű hírlapirodalomra vonatkozó főbb adalékokat.

Az első magyar hírlap 1780 január 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Máttyás Magyar Hirmondója). Budapesten 1788 október 8-án, szerdán indult meg az első magyar rendes hírlap Magyar Merkurius címmel, hetenként kétszer járt és Paczkó Ferenc betűvel nyomtatott Pesten. A második lap a Pesten 1806 július 2-án kezdődő Hazai Tudósítások; szerkesztette Kulcsár István. Ez volt az első magyar hírlap, mely negyedréti alakban jelent meg és hosszabb életű volt. 1830-ban 10 magyar hírlap és folyóirat jelent meg. 1840 elején 26 magyar lap volt hazánkban. 1847-ben 33, 1848–1849-ben 86 magyar hírlap jelent meg. 1850 elején 9 lap adatolt ki magyar nyelven. 1854 március 5-én, mikor a Vasárnapi Ujság megindult, ezzel együtt 20 magyar hírlap és folyóirat jelent meg. 1861 elején, midőn az első évi rendes hírlapkimutatást a Vasárnapi Ujság közli, 52 volt a magyar hírlapok és folyóiratok száma. — 1862-ben 65, 1863-ban 80, 1864-ben 70, 1865-ben 75, 1866-ban 81, 1867-ben 80, 1868-ban 140, 1869-ben 163, 1870-ben 146, 1871-ben 164, 1872-ben 198, 1873-ban 201, 1874-ben 208, 1875-ben 246, 1876-ban 140, 1877-ben 268, 1878-ban 281, 1879-ben 321, 1880-ban 368, 1881-ben 356, 1882-ben 412, 1883-ban 427, 1884-ben 482, 1885-ben 494, 1886-ban 516, 1887-ben 539, 1888-ban 561, 1889-ben 600, 1890-ben 636, 1891-ben 645, 1892-ben 676, 1893-ban 699, 1894-ben 735, 1895-ben 806, 1896-ban 801, 1897-ben 1100, 1898-ban 1207, 1899-ben 1103, 1900-ban 1132, 1901-ben 1156, 1902-ben 1216, 1903-ban 1262, 1904-ben 1330, 1905-ben 1615, 1906-ban 2292, 1907-ben 2069, 1908-ban 2059 hírlap és folyóirat jelent meg kizárólagosan magyar nyelven.

Csevegések a modern hírlapirodalomról.

Emberi fantáziát túlszárnyaló gyorsasággal és arányokban jutott el az amerikai sajtó fejlődésének arra a fokára, amely csak Amerika földjén lehetséges. Amerika sajtójának fejlődése hű tükrre az amerikaiak egész társadalmi és gazdasági történetének. 1810-ben jelent meg az első statisztikai kimutatás az amerikai sajtóviszonyokról. Háromszázhatvan sajtótermék jelent meg akkoriban Amerikában; ezek között volt huszonöt napilap, harminchat olyan lap, amely kétszer hetenként, tizenöt olyan, amely háromszor hetenként jelent meg és 290 hetilap. A legutolsó statisztikai kimutatás 1907-ben jelent meg a következő adatokkal: Az Egyesült Államokban megjelent huszonegyezeröttszázharmincöt lap; ezek között van kétezernégyszázötvenöt napi lap, tizenhatezerkétszáznyolcvannyolc hetilap, kétezerhatszázötvenöt havi folyóirat és százhetvenhét egyéb ujság. 1907-ben az Egyesült Államok területén körülbelül tíz billió lapszám jelent meg. A lapok előfizetési árainak összege nyolcvanmillió dollárt tett ki, míg a hirdetések kilencvenöt milliót jövedelmeztek; összesen tehát százhetvenöt millió dollár jövedelmük volt a lapoknak 1907-ben. Az Egyesült Államokban jelenleg minden negyedik emberre jut egy lap, ami a rendkívüli kulturális fejlettség egyik legmegbízhatóbb jele. Hogy az amerikai sajtó ilyen szédületes arányokban fejlődhetett, annak elsősorban a bámulatosan fejlődött közlekedési viszonyok, az amerikai ember tudásvágya, valamint az általános iskolakötelezettség az oka. A modern amerikai hírlapirodalom tulajdonképpen az 1835-ben alapított New York Herald-dal kezdődik. Ezt a világlapot tudvalevően James Gordon-Bennett alapította, aki eltérően a régebbi felfogástól, az események hírének gyors és kimerítő megszerzésére vetette a fősúlyt. Már 1840-ben több olyan lap jelent

meg New Yorkban, amely százezreket adott ki gyorsjáratú hajókra, amelyeknek az volt a feladatuk, hogy az amerikai partoktól ötven-száz angol mérföldnyire cirkáltak, hogy az ó-világból érkező lassúbb járatú hajókról az európai lapokat, tudósításokat és levelezéseket átvegyék. Ebben a versengésben annyira mentek egyes lapok, hogy az érkező gőzös fele útjáig is elküldötték hajóikat, amelyek azután teljes erővel siettek vissza az amerikai partokra. Az Észak és Dél háborúja alatt az amerikai sajtó hatalmas lendületet vett. Hetven-nyolcvan év előtt egy-egy lap ára átlag hat cent volt, ma a legdrágábbat két centen árulják.

New Yorkban több olyan reggel megjelenő lap van, amely félmillió példányban jelenik meg. A newyorki lapok az egész Egyesült Államokat elárasztják, úgyannya, hogy a vidéki sajtó fejlődését sok helyütt teljesen megakasztják, így van ez a nagyobb vidéki városok lapjaival is. A lapok sem költséget, sem fáradságot nem kímélnek, hogy az olvasóközönség kíváncsiságát kielégítsék. Az amerikai lapok például hadi tudósításokra egy-egy háború alkalmával milliókat áldoznak, hogy olvasóközönségük szenzációkra éhes kíváncsiságát a lehetőséghez képest jól kielégítsék.

A modern ujság elkészítése oly óriási költségekkel jár, hogy a kiadók valóságban ráfizetnének minden előfizetőre, ha a hirdetések az egyensúlyt helyre nem billentnék. Első sorban a riport és főképp a távirati hírszolgálat drágítja meg az ujságcsinálást. El lehet mondani, hogy némely világlap magántáviratai nem érik meg tízedrészét annak, amibe kerülnek, eltekintve attól, hogy a telegráf- vagy telefon-közvetítés műszaki nehézségei folytán gyakran teljesen értéktelenné válnak, nem jutva el idejünkben rendeltetési helyükre. Mily szerencsétlenek például sokszor a képviselő urak, ha beszédeiket helytelenül közlik. Hányszor kénytelen a lelkiismeretes szerkesztő megállapítani, hogy valamely külföldi államférfi egészen mást mondott, mint amit a telegram állít és hányszor érzi kötelességének, hogy legalább kiegészítse az első jelentést. Az ilyen kiegészítés, esetleg kijavítás az ujság megszabott terjedelménél fogva csak ritkán történhetik meg, ami azután a politikai publicisztika rovására megy és ebben csak az vigasztaló, hogy egy tegnapi lap a legelőfizettebb valami a világon. Még rosszabb azonban — írja egy előkelő német publicista: Dick Hermann dr. — hogy az ujságok az idegen verseny és lázas gyorsaság befolyása alatt már a próféták közé kezdenek beállni. Be sem várják többé az eseményeket, egy némileg jól értesült ujságnak előre kell tudni azokat. Mily nagy azután az öröm, ha az ily jövendőlés beválik, és ha nem: mily szép föladat egy éleseszű ujságíró számára bebizonyítani, hogy mégis igazra volt és hogy talán éppen a jól kiszámított hamis jelentés volt hatással az eseményekre. A legrosszabb esetben pedig számítanak az olvasó rövid emlékezőtehetségére, aki ma nem tudja már, mit olvasott tegnap, úgy hogy azt is le szabad írni: »Aminet már előre valószínűnek jelezttük«, pedig egyenesen az ellenkezője történt meg. A régi jó alapelv, hogy a publicistának többet kell tudnia, mint amennyit leír, a modern ujságírás körül észlelt versenyben ócska vassá lett; most mindenki többet akar írni, mint amennyit tud és skrupulus nélkül lenyomattnak pár szenzációsan hangzó táviratot, bár rendszeren kiderül, hogy azok a táviratok vagy ujdonságok a műhelyben készültek. A közönségnek ujdonság kell, különösen pikáns ujdonság és ha nincs, hát gyártják a szerkesztőségben, vagy beszereznek olyan emberektől, akiknek megbízhatósága felől maga a

szerkesztő sincs tisztában vagy nagyon is tisztában van. De éppen ezzel elrontják a közönséget és belénevelik a szenzációéhséget. Dick dr. keményen neki megy a német újságoknak, amelyek rideg üzleti szempontból megfélemlenek tulajdonképpeni hivatásukról. Így például a Hau-pörben sok lap nem elégedett meg a pör szenzációs fordulataival, hanem jövendő-mondásra adta magát, mignem egy meggyanusított nő védekezése illő mederbe szorította az újságróli toll túlbuzgalmát. Majd rámutatott arra, mily képtelen dolgokat lehetett olvasni egyes lapokban a hollandi trónörökös születésekor és a török forradalom idején. Ki nem undorodott meg attól a sok távirattól, amely heteken át megfeküdte azokat a lapokat a hollandi királynő állapotáról. Szinte sajnálkozni kellett azon az asszonyon, akit azokban a súlyos napokban a nyilvánosság elé vonszoltak. Konstantinápoly volt a versenyések színtere. A Berliner Tageblatt szerencsésen megállapította, hogy a trónjától megfosztott szultán e lap hasábjából merítte utolsó szellemi táplálékát. De a Lokalanzeiger nem engedte magát lefőzni s levelezője kéthasábos telegrammban jelentette haza, hogy ő volt az első és egyetlen az európaiak közt, akit az új szultán fogadott, biztosítván őt arról, hogy szereti az egész világot, de mindenekelőtt Németországot. Erre meg Londonból jött egy távirat, hosszú drága távirat, amelyben egy angol levelező azt írja lapjának, hogy ő volt az első és egyetlen európai, akit a szultán maga elé engedett, biztosítván őt arról, hogy az új padisah szereti az egész világot, de különösen Angliát. Bizonyára egy párisi újságíró is az első és egyetlen volt, akit természetesen Franciaország iránt érzett határtalan szeretettel biztosított a szultán. De a java most jön. A Berliner Tageblatt levelezője megkétszerezte amúgy is lázas tevékenységét és elérte vele szerencsésen azt a jelentést, hogy az új szultán még egyáltalán nem engedett európai embert legmagasabb színe elé. Ődv az olvasóközönségnek, amely soha nem csökkenő mohósággal mindig csak a legeslegújabbat nyeli le.

Apró történetkék a bankós bibliákról.

A régi időkben nagy becsben tartották a bibliát. Valóságos kincs gyanánt őrizték a nagy rézkapcsos, fekete táblás könyvet, melynek öreg, kövér betűi annyi legendás szép történetről regélnek. Ma azonban már ritkábban forgatják. (Annál szívesebben a harminckét levelűt!) Pedig jó volna még a mai anyagiásban is lapozgatni benne. Nemcsak azért, hogy a lélek fölfrissüljön. Másért is. A biblia ugyanis valamikor a családi pénztárt képviselte. Az a hit uralkodott, hogy a szent könyvből még a rabló sem meri elorozni a család féltve őrzött vagyonkáját. Hogy a tolvajok nem éreztek nagy lelki furdalást, mikor az ilyen családi pénztárt kifosztották, az köztudomású, a szokás azonban továbbra is fönmaradt a bigott emberek körében.

Steve Marsh, az Egyesült Államok Fairfield nevű városában lakó kereskedő is megbánta, hogy korábban nem forgatta a bibliát. — Marsh Koloradóba akart utazni nem minap, hogy meglátogassa a fiát. Csomagolás közben kezébe akadt egy öreg biblia. Fekete bőrkötésű könyv volt rézsattal. Marsh egy ideig a kezében forgatta az ódon könyvet és gondolkozott, mit csináljon vele. Elvigye-e magával vagy otthon hagyja. Nagy volt és nehéz. Töprengés közben fölgyitotta. Csodálkozva állt meg és arcán öröm ragyogott. A biblia tömve volt pénzzel. Mintegy háromezer darab pénz volt benne

a tiz centestől kezdve a húszdollárosig. Hirtelen kiszedte a biblia tartalmát és összeszámlálta. Összesen tízennégyezernyolcszáz dollár volt a szent könyvben. A biblia Sarah Marshnak, egy vén leánynak volt a tulajdona, aki 1874 április 12-én halt meg. Az öreg kisasszony végrendeletileg száz dollárt hagyott örökösének és senki sem sejtette, hogy minden megtakarított pénzét a bibliába rejtette, mely Steve Marsh birtokába került. A szerencsés Marsh most hetven esztendő. Mint önkéntes szolgált az észak-amerikai polgárháború idején. A háború után fűszerüzletet nyitott, majd más vállalatokba fogott, de nem volt szerencséje semmiben. Végül a kormányhoz fordult és az utóbbi időben tizenkét dollár havi nyugdíjat kapott. A bankos biblia tehát igazán jókor jött segítségére. Sőt az ott talált pénzen öreg korára talán meg is gazdagszik. Igazi amerikai ember létere ugyanis azonnal hirdetést tett közzé a lapokban, hogy bibliakereskedést nyitott s minden századik bibliája táblájába egy-egy százdolláros bankjegyet kötött. Csak úgy kapkodják most arrafelé ezeket a bankos bibliákat.

A világ legszebbnek tartott katalógusa.

A világ legdrágább katalógusa kétségen kívül a a Pierpont Morgan műgyűjteményéről szóló háromkötetes katalógus, amely most jelent meg s amely valóban páratlan a maga nemében. A katalógus előállítására kerek félmillió koronába került s kéziratos betűkből szedték. Azonkívül húsz külön példányt készítettek uralkodók és államfők számára, s ennek a húsz példánynak előállítására negyedmillió koronába került. A katalógus megjelenése szenzációt keltett az író- és művészvilágban. Évek hosszú sorának munkája előzte meg a ritka értékű mű megjelenését. — A műgyűjtemény reprodukciói, melyek e mű legértékesebb anyagát szolgáltatják, a sokszorosító művészet remekei. A könyv papírosán külön e célra Hollandiában készítették; a nyomtatással London leghiresebb nyomdáját bízták meg s ugyancsak külön vállalat végezte a bekötést s külső díszítést. A reprodukciók előállításával Amerika legkiválóbb művészei bízták meg Pierpont Morgan, s e reprodukciók csodálatos hűen adják vissza az eredeti műkincseket. Hónapokon át azzal foglalkoztak szakemberek, hogy az eredetiről lekapart kis festékreteget elemezték, s az így kapott színösszetétel nyomán készítették a sokszorosításhoz szükséges festékanyagot. A nyomáshoz való lapokat is Londonban készítették. A katalógusban a Morgan-féle műgyűjtemény minden egyes darabja reprodukálva van. Maga a gyűjtemény hozzáértők szerint huszonöt milliót ér.

Az ólommérgezés fölismerése a vérből.

Néhány évvel ezelőtt kimutatta Grawitz és Hammel, hogy az ólom a vérre mérgező hatással van. Ólommérgezés esetinél a vörös vértestecskék sajátságos elváltozását észlelték, amely elváltozások mérgezési tünetek között megbetegedett ólommunkásoknál is beálltak. Ujabban Schmidt P. foglalkozott az ólommérgezésnek a vérből való felismerésével, kísérleteit embereken és állatokon egyaránt végezte s módszerét igen használhatónak mondja. Ha egy millió vértestecskében száz elváltozott vértestecskét találunk, Schmidt szerint joggal következtethetünk ólommérgezésre. Ötszáznegyvenhat embert vizsgált meg, akik valamiféle ólommunkát végeztek s száztíz ember, akik sohasem foglalkoztak ólommal. A száztíz ember

közül csak kettőnél, tehát 1'8 százaléknál észlelt egy millió vértestecskeben száz elváltozottnál többet. — Tény, hogy más betegségekkel, sápkorral, tüdővésszel, maláriával és a rákkal is együtt jár a vértestecskek elváltozása, mi a lipcei Trautmann arra indította, hogy erre vonatkozólag különösen a tüdővész eseteiben megfigyeléseket tegyen, mert a nyomdászok leggyakoribb betegsége a tüdővész és nem az ólom-mérgezés. Különös megfigyelés alá vett száz vérszegény és száz teljesen egészséges egyént, de mindkét esetben csakis olyanokat, akik ólomunkát sohasem végeztek; ezzel szemben pedig kétszázhuszonhárom ólom munkásnál is vizsgálódásokat végzett s kutatásainak eredményeit a következőkben foglalta össze: Vérszegény embereknél, kik ólommal nem foglalkoznak, valamint teljesen egészséges embereknél

száz esetben kettőnél fordulnak elő egy millió közül százánál nagyobb számban elváltozott vértestecskek. Ezzel szemben bizonyos, hogy az elváltozott vértestecskek sokkal nagyobb számban találhatóak az ólom munkások vérében: tízenkét súlyos mérgezési esetben egy millió vértestecske közül százánál több elváltozott. A vértestecskek száma egy és ugyanazon egyénnél különböző időben váltakozik s így ismételt megfigyelésekre van szükség. Az időközi megfigyelések lehetővé teszik a munkások egészségi állapotának folytonos nyilvántartását és az elváltozott vértestecskek túlságos felszaporodása jelzi a végső időpontot, amikor az egészség érdekében minden ólom munkát okvetlenül abba kellene hagyni. Persze ez a pályaváltoztatás igen sok embernél akadályokba ütközik, s akárhogy is, de tovább igyekszik végezni munkáját.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Mesterszedő szaktársaink figyelmét fölhívjuk a Grafikai Szemle és a Magyar Nyomdászok Évkönyve ebben a füzetben közzé tett mellékletpályázataira.

Tagsági forgalom 1909 szeptember havában.

Beléptek a Körbe: Prónay Károly (Székesfehérvár), Reiner Dezső (Gyoma), Bodonyi István, Karpf Henrik, Ozter Lajos (Révai és Salamon), Rubás Károly (Schmidl Sándor), Sós István, Török Antal (Állami Nyomda), Deutsch Dezső (Franklin-Társulat), Lemmich Antal (Wolffitz-nyomda), Gajdosik Nándor (Rózsa Kálmán és Neje), Mazák Károly (Grafikai Intézet), Lemler Géza (Fővárosi Nyomda), Bajcsay András, Schiller Ignác (Sopron), Kovács Gyula (Zilah), Góachy József, Láng Lajos (Temesvár), Somsay Ferenc (Szászsebes), Belényi Mihály (Nagybecskerek). *Hátrálék miatt törölnökök:* Gyenes János, Kripáczky János (Kecskemét), Varga Antal, Tóth Antal (Makó), Blandl Imre, Schmidt Ádám (Mohács), Kolozsi Gyula, Kohn Sándor, Román Imre, Tatár István, Torzán György, Ungváry József, Zatló Mátyas (Nagyvárad), Horváth Bálint (Szabadka), Bujdos József, Jencs György, Löwy Jenő, Piskur Antal, Szári Sándor, Szigmeth Károly (Arad), Gaál József, Végh Károly (Szombathely), Együd István, Csapó Gyula, Hima György, Hauptmann Izák, Kiss János, Tokay János, Luka Sándor, Speer Antal, Bessenyi József, Maczek György, Vigh György, Gyönös Gyula, Gábos József, Friedmann Lajos (ismeretlen tart.). — *A múlt hóban tévedésből töröltetett:* Lázár Dezső (Szombathely). — *A hó végén 12 tiszteletbeli, 1682 rendes, összesen 1694 tag.*

Tagsági járulékokban a múlt hóban befolyt:

a) Egyesektől (l. a 234. oldalon olvasható pénztárl kimutatást): Kongorác János 1.80, Darab László 3.60, Szabó Sámuel 0.60, Neumann Izák 1.20, Bognár Jenő 1.80, Majoros Lajos 1.80, Goldfinger Mór 1.80, Farkas Antal 1.80, Gondos József 1.20, Lammer Árpád 3.—, Duchon János 1.80, Buczkó Rezső 2.40, Csaba Miklós 2.40, Landstein Izák 1.80, Hámornik Aladár 1.80, Kohn Győző 1.20, Krausz Izidor 1.80, Vosniak Henrik 2.40, Strausz Hugó 3.60, Kohn Dávid 1.20, Sichermann Lajos 1.20, Steinherz Miklós 1.20, Waldmann Izidor 1.20, Steiner János 0.60, Gábrriel Károly 0.60, Lányi Béla 0.60, Messinger Aladár 0.60, Biró Miklós 0.60, Szabó Sándor 0.60, Matuska György 0.60, Dobos Géza 0.60, Peidl Gyula 0.60, Markovits Béla 0.60, Linzer Mór 0.60, Kovács Gyula 0.60, Kreiniker Lajos 0.60, összesen 51 korona és 60 fillér. Múlt füzetünkben kimaradtak, illetőleg hibásan közöltettek: Gerlach Ágoston 1.80, Horváth Jenő 3.60, Goldstein Samu 1.20, Andreazzi Ferenc 4.80, Jog Andor 0.60.

b) A vidékről (l. a 234. oldalon olvasható pénztári kimutatást): Szamosújvár 1.80, Brassó 16.20, Besztercebánya 5.40, Székesfehérvár 8.40, Esztergom 12.—, Gyula 6.—, Ujpest 1.80, Turóc-szentmárton 5.40, Gyoma 7.20, Marosvásárhely 18.60, Kecskemét 4.80, Nyitra 3.—, Sopron 20.40, Nagyszében 2.40, Szeged 6.—, Temesvár 21.60, Ungvár 9.—, Arad 17.40, Nagybecskerek 10.20, Déva 7.80, Gyöngyös 9.60, Szászsebes 3.60, Nagyvárad 6.60, Győr 15.60, Hódmezővásárhely 6.60, összesen 227 korona és 40 fillér.

Kondícióbeli változások pontos bejelentése.

A Szakkör 1. tagját kérjük, hogy kondíciójuknak esetleges megváltozását — tehát mind a belépést, mind pedig a kilépést is — haladéktalanul adják tudtul a Kör pénztárosának (lakik: Budapest VIII, Sándor-tér 4. szám alatt), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelező-lap beküldése.

A magyar állam nyomdászattörténeti térképe.

(Tervezte és magyarózó szöveggel ellátta *Firlinger Károly*.) Ebből a hasznos kis történelmi munkából is van még néhány példány. Ára 60, póstán küldve 70 fillér. Évkönyv-vásárlók fél áron kapják. Megrendelhető Bozsik István pénztárosnál (Gutenberg-Olthon).

Szakkörünk szaktanfolyamainak értesítőiből

még mindig vannak eladásra szánt példányok. Egy-egy koronájával kaphatók például az 1904-1905., valamint az 1907-1908-adi iskolai évről szóló értesítők (szerkesztették *Tanay József, Novák László és Augentfeld Miksa*). Sok szedés- s egyéb példával, valamint műmelléklettel. A szakmájukban fejlődni óhajtó szaktársak nélkülözhetetlen kézi könyvei. Rövid, tömör összefoglalásban ismertetik a tanfolyamokon előadott tanítási anyagot. Megrendelhetők a Grafikai Szemle kiadó hivatalában (Budapest V, Hold-u. 7) vagy Bozsik István szakköri pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4).

Fotografus kedvezménye tagjaink részére.

Erdélyi M. ca. és kir. udv. fényképész (Budapest IV, Semmelweis-utca 2. sz., a Kossuth-Lajos-utca sarkán) Szakkörünk tagjainak fényképek készíttetésekor a következő kedvezményt adja:

6 darab vízit-fénykép	6 korona,	12 darab 10 korona.
6 kis makartkép	14 „	12 „ 24 „
6 „ kabinetkép	16 „	12 „ 26 „
6 „ makartkép	20 „	12 „ 36 „

Megrendelés alkalmával az illető szaktársnak a letulatos hóról szóló nyugttával kell igazolnia, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

Az idényjegy használatása házi estélyeken.

Figyelmzettetjük a házi estélyeinket látogató tagtársakat, hogy az idényjegyekkel csakis a tagok és a kísérőikben levő hölgyvendégek bocsáttatnak be. Az idényjegy másra át nem ruházható, s a vele való minden visszaélés az elvesztését vonja maga után.

Kedvezményes színház- és fürdő-utalványok.

A *Vigszínházba* és *Uránia-színházba* mintegy húsz-huszonöt százalékkal mérsékelt jegyekre jogosító utalványok kaphatók a pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4. sz., III. emelet 5), valamint a *Hungária-fürdőbe* szóló kedvezményes jegy-utalványok is. Az utalványok ára a színházakba darabonként 4, a fürdőbe 2 fillér.

Bevétel. Pénztári kimutatás 1909 szeptember haváról.

Kiadás.

	K	l.	K	f.		K	f.	K	f.
Át hozat a múlt hóról			4334	91	Gr. Sz. I. negyedévi nyomdászamlája	772	58		
10 drb hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—	A Grafikai Szemle mellékletei (aug)	117	78		
Gutenberg-szobor-alap			814	—	Külföldi szaklapok előfizetése	22	50		
Ács-Mihály-alap			571	48	Aug. 20—22-iki kiállítás költségei ..	14	37		
					Takarítás és világítás	5	96		
					Adminisztrációs és portó-kiadások	15	96	949	15
					Készpénz a hó végén			4133	36
					10 drb hitelszöv. részjegy à 10 kor.			100	—
					Gutenberg-szobor-alap			814	—
					Ács-Mihály-alap			571	48
Tagsági járulékokban befolyt:									
Államnyomda	9	60							
A Nap	1	20							
Athenaeum	18	60							
Bagó-nyomda	—	—							
Berceaényi-nyomda	3	60							
Berkovits-nyomda	—	60							
Budapesti Hírlap	10	20							
Buschmann Ferenc	9	60							
Egyetemi nyomda	7	80							
Egyesületi tisztviselők	9	—							
Elek-nyomda	1	80							
Európa	3	—							
Farkas Testvérek	1	20							
Fővárosi nyomda	3	60							
Franklin-Társulat	68	40							
Franklin-flók	6	—							
Fried és Krakauer	4	80							
Gallitzenstein	3	60							
Garai-nyomda	3	60							
Globus	15	60							
Grafikai Intézet	4	20							
Haladás-nyomda	—	—							
Hamburger és Birkholz	—	60							
Hedvig Sándor	1	20							
Hornvánszky-nyomda	7	80							
Hungária	6	—							
Jóka-nyomda	2	40							
Kánitz-nyomda	1	80							
Karczag-nyomda	3	—							
Károlyi-nyomda	1	80							
Kellner Ernő	—	60							
Kertész-nyomda	2	40							
Klein Vilmos	3	—							
Korvin Testvérek	5	40							
Községi nyomda	—	—							
Légrády Testvérek	12	—							
Löbl D. és Fia	2	40							
Magyar Hírlap	5	40							
Markovits és Garai	3	—							
Márkus Samu	10	80							
Máv. menetjegynyomda	2	40							
Minerva-nyomda	1	80							
Molnárak Lapja	3	60							
Otthon-nyomda	1	80							
Pallas	18	60							
Pannonia	1	20							
Pap és Schwarz	3	—							
Pátria	21	60							
Pazmaneum	2	40							
Pénzünlézeti nyomda	3	—							
Pester Lloyd	9	—							
Pesti Könyvnyomda R.-T.	21	—							
Petőfi-nyomda	4	80							
Poener Károly Lajos és Fia	8	40							
Radó Izor	3	60							
Rákos és Stelner	—	—							
Révai és Salamon	4	20							
Rigler József Ede	7	20							
Rothberger és Welsz	3	—							
Rózsa Kálmán és Neje	9	—							
Schlesinger-nyomda	—	—							
Schmidt-nyomda	3	60							
Stephaneum	24	—							
Székesfővárosi Házi Nyomda	19	80							
Szent-László-nyomda	1	20							
Thalia-nyomda	—	—							
Turul-nyomda	—	60							
Várnai-nyomda	1	20							
Világosság-nyomda	18	—							
Weisz L. és F.	—	—							
Wodianer	13	80							
Wojtitz-nyomda	1	20							
Vidékről (részletezése a következő oldalon)	227	40							
Egyesektől (részletezése a következő oldalon)	51	60	747	60				6567	99
			6567	99					

Sarlós Lajos, ellenőr.

Bozsik István, pénztáros.

A Könyvnyomdászok Szakköre pályázatai.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából a Kör szakbizottsága a magyarországi könyvnyomtatók fokozottabb szakbelli fejlődésére buzdítása végett pályázatot hirdet:

I. a Grafikai Szemle legjobb szedésű — és ettől függetlenül — legjobb nyomtatású mellékleteire;

II. a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1910-iki legjobb mellékleteire.

Általános föltétel:

A pályázatok bármelyikében is csak a Könyvnyomdászok Szakköre tagjai vehetnek részt.

Különleges föltételek:

I. A Grafikai Szemle mellékleteire vonatkozólag:

A Szakkörnek e pályázata havonként megismétlődik 30—30 korona szedői és — ettől függetlenül — 10—10 korona nyomtatói jutalomdíjjal, amely összegek lehetőleg kiadtnak az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbika szedőjének, illetőleg a legjobb nyomtatási munka végzőjének. A szedői jutalomdíjra irányuló pályázatokon csak olyan munkálatok vehetnek részt, amelyekben a szedési elem is kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A mellékleteknek előbb már okvetlenül valamely célra kellett kinyomtatniok, s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtatatniok. Ennek biztosítása okáért az llyes mellékleteknél csak a papírosznak az árát térítjük meg. Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 22-ikéig szerkesztőségünkhez beérkeztek, illetőleg a vidéken póstára adtak. Később föladott mellékletek a következő óra maradnak. Példányszám 2100. Korrekturának előzetes beküldése okvetlenül szükséges (Wanko Vilmos másodtitkárnak a címére: Dohány-utca 10, Fried és Krakauer nyomdája), s a szakbizottság által három napon belül eszközölt javítások tekintetbe veendő. A papírosról szóló számla pedig a küldeményhez melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakbizottsága havonként bírálja el, s a döntés meg a bírálati jelentés a mellékletekkel egyidejűleg jelenik meg.

II. A Magyar Nyomdászok Évkönyve 1910-iki mellékleteire vonatkozólag:

Ennek a pályázatnak az lévén a célja, hogy Magyarországon nyomdaiparának képességeit mutathassuk be: részt vesz benne minden olyan beküldött melléklet, amelyen a szedési elem kellőképpen képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni.

Az Évkönyv alakja ugyanolyan lesz, mint amint volt a tavalyi. Kisebb formátumú mellékleteket nem is fogadunk el. Példányszám: 2100. A beküldés legvégső határideje november 20-ika. A papírosról szóló számla a mellékletekkel egyidejűleg küldendő be a szerkesztőnek (Novák László, Budapest V, Hold-utca 7).

Az első díj 50, a második 40, a harmadik és negyedik 30—30, az ötödik 20 korona. Az arra érdemeseket ezenfelül dicséző oklevéllel tünteti ki a bíráló bizottság. Az öt pályadíj közül kettő okvetlenül vidéki munkának juttatandó.

Magyar Nyomdászok Évkönyve az 1909. évre.

(Huszonnegyedik évfolyam. Szerkesztette *Novák László*.) Ebből a több mint tizennyolc évfolyam terjedelmű s huszonhét műmelléklettel ellátott pompás könyvből még mindig van eladó példány. Megrendelhető Bozsik István pénztárosnál (Budapest, Sándor-tér 4).

A Szakkör vidéki pénztárosainak figyelmébe!

Körünk ez év január havától tagja a magy. kir. póstatokarcéknépzár caekk-osztályának (22766. sz.). A megfelelő caekkfüzeteket már szét is küldöttük, tehát kérjük a vidéki pénztárosokat, hogy pénzküldeményeket eszentül a caekklapok útján juttassák hozzánk. Ezek hátsó oldalán írásbeli közlemények (tagnévsor, Szemle-szükséglet stb.) is följegyezhető, ami által minden egyéb az eddigi ügykezelésben fölmerült portó-költség megtakarítható.

A múlt évi Grafikai Szemle bekötési tábláiból

néhány darab még rendelkezésre áll, s fővárosi megrendelőknél 1.40 koronáért, vidékieknek (portómentesen) 1.50 koronáért adjuk.

A tag szórakozási alkalma körhelyiségünkben.

Körhelyiségünk a Gutenberg-Ottthonban van (bejárat az épület bérkocsis-utcai részén). A helyiség nyitva van: vasárnaponként délelőtti 9 órától 1-ig. Olvasó-terem, billard, dominó, szakkörök és szépirodalmi folyóiratok állanak itt a tagok rendelkezésére.

Fölvívás Körünk vidéken dolgozó tagjaihoz.

A tanfolyamok vezetősége fölvívja a vidéki tagtársakat, hogy a kiállítás- és fölolvadásokra vonatkozó megkereséseiket egyenesen a tanfolyamvezetőséghez intézzék, és pedig a kiállítás napja előtt legalább négy héttel. (Megkeresések Wanko Vilmos szakköri másodtitkárnak a címére, Budapest VII, Dohány-utca 10. sz. alá, a Fried és Krakauer féle nyomdába intézendők.)

A Grafikai Szemle hirdetéseinek szabott árai:

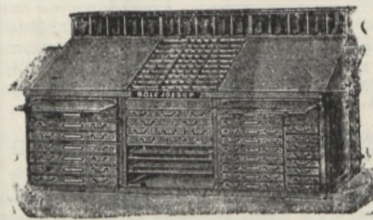
a) Egész oldalnyi hirdetés:	egy évre	240.—	korona
"	"	130.—	"
"	"	70.—	"
"	"	30.—	"
b) Fél oldalnyi hirdetés:	egy évre	130.—	"
"	"	70.—	"
"	"	40.—	"
"	"	20.—	"
c) Negyed oldalnyi hirdetés:	egy évre	70.—	"
"	"	40.—	"
"	"	25.—	"
"	"	13.—	"
d) Nyolcad oldalnyi hirdetés:	egy évre	40.—	"
"	"	25.—	"
"	"	15.—	"
"	"	8.—	"

Az apró hirdetéseknek az ára az első közléskor petít soronként negyven fillér; minden további közlés ötven százalékkal olcsóbb.

Szerkesztik Tanay József és Novák László. — Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V, Hold-utca 7. sz. (telefon 36—02). Nyomatott a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájában, Sas és Bauer budapesti papírraktáros cégnek a papírosára. — Előfizetési ár: egész évre 4 korona, fél évre 2 korona. Egyes szám ára 40 fillér.

BÖLE JÓZSEF

első magyar
könyvnyomdai szakasztalossága
Budapest, Horánszky-utca 3.

Állandó raktártart betű-szekrények- s regálisokból, könyvkötői felszerelvényből. Javításokat pontosan eszközöl. Elvállal minden más szaktalomszolgálatot is.

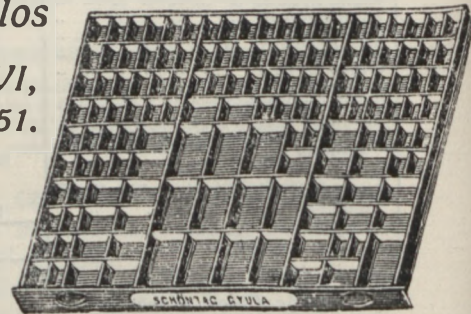
Schöntag Gyula

szakasztalos

Budapest VI,
Váci-körút 51.

Kis antiqua-
szekrény 7,
nagy 9 kor.

Árjegyzék ingyen
és bérmentve.

RUGGYANTA ÉS ÉRCBÉLYEGZŐ, PECSÉTNYOMÓ

RÉZMETSZETEKET
DOMBORÚ VAGY
FESTEKES NYOM-
TÁSHOZ JUTÁ-
NYOSAN KESZÍT:

GEDULDIGER HUGÓ

□□□□ VÉSŒÖK □□□□

BUDAPEST VI, VÁCI-KÖRÚT 17.

KOCH & GRÜN FESTÉKGYÁRA, OFFENBACH

Készít mindenféle színes és fekete festéket a sokszorosító szakmák részére, kitűnő hengeranyagot és kencét. Különlegességei:

''RHEO'' ''VAVIA''

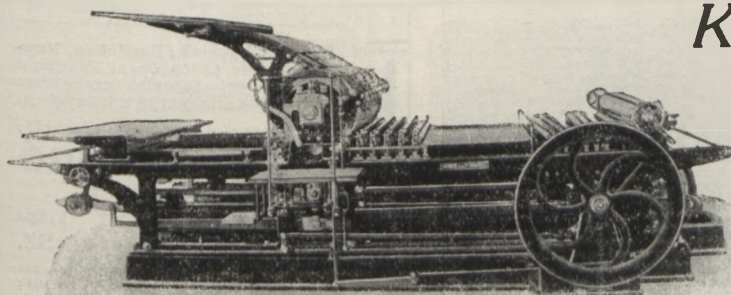
festékpáték, melyből kevés a festék közé keverve, azt simulékonyú és szaporúvó teszi, a nyomásnak szép fényt kölcsönöz, a lehúzódot megakadályozza és elősegíti a gyors száródást. Ára kilogr. 5 korona.

kézműsö-szer, mely szappan helyett használva, eltávolítja a festéket a kézzől és a kézről eldurulását megakadályozza. Ára 5 kilogram. bádogdobozokban 5 korona.

MAGYARORSZÁGI VEZÉRKÉPVISE-
LET ÉS RAKTÁR: LIGETI ÉS TÁRSA
GRAFIKAI SZAKÜZLET, BUDAPEST
V., KÁDÁR-UTCA 8. TELEFON 111-13

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁRA BUDAPESTEN

Könyvnyomdai gyorsajtók vasuti rendszerű menettel. Könyvnyomdai gyorsajtók két- és négy pályás görgőjárattal. Kromotípiai gyorsajtók rövidített ivkivezetéssel, a gyűrűs kirakódob segélyével. Kétfordulatú gyorsajtók elől kirakóval. Könyvnyomdai gyorsajtók görgőpályával. Könyvnyomdai kézisajtók. □□ Könyvkötő-gépek. □□

**Körforgó nyomó-
gépek** ☞

*ujság- és illusztráció-
nyomásra, meghatá-
rozott és változtat-
ható ivnagyság szá-
mára.* □□

Mödlingi gyorsajtógyár

Telefon 54-48 ezelőtt Kaiser L. Fiai Részvénytársaság Telefon 54-48

WIEN XVIII/1,
Währingerstrasse 125.

MÖDLING
ALAPÍTTATOTT 1848-BAN.

BUDAPEST VIII,
József-utca 56.

Mödlingi gyorsajtók és körforgógépek
a legjobbak!!

Elismerő levél két darab „DOPPELRAPID“ kétfordulatú gyorsajtóról:

T. Gyorsajtógyár Mödling, ezelőtt Kaiser L. Fiai R.-T.

(Fióktelep Budapest)

BUDAPEST.

Kívánságukra ezennel kijelentjük, hogy a legutóbb szállított két darab „Doppelrapid“ kétfordulatú gyorsajtó (1040 × 1400 papíralakra) intézetünk nyomdájában minden tekintetben teljes megelégedésünkre működik. — Midőn ezt Önökkel szívesen közöljük, vagyunk

teljes tisztelettel

FRANKLIN-TÁRSULAT MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

Hirsch s. k.

Gárdos s. k.

Koblinger Gyula fotocinkográfiai műintézete.

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

Készít mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirdetésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosít. — Alapítás éve 1892.

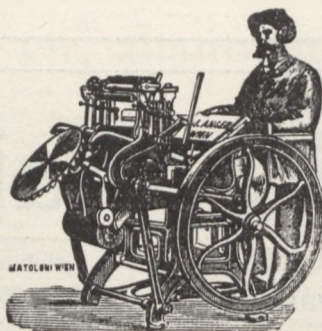
Főfestékgyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban. Minden a grafikai sokszorosító szakokhoz való festék elismert jó minőségben.

Magyarországi s ausztriai raktár:
CARMINE HUGÓ
grafikai szaküzlet

Bécs BUDAPEST Prága
VII, KIRÁLY-UTCA 13. SZ.

Kitüntetve: Páris 1900; Grand Prix s két aranyérem; Saint Louis 1904; nagy díj; Bordeaux 1907; Grand Prix. — Telefon 14-16.

Cheque-számla a m. kir. postatakarék-pénztárnál Budapest 22.610. sz. a. Chequeszámla k. k. Post-Sparkassen-Amt Wien Nr. 56.516.

Josef Anger & Söhne

Gépgyár és
vasöntöde

Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

Magyarországi képviselők:
SILBERER ÉS STECKLIN Budapest VII, Kertész-u. 38

KÖNIG ÉS BAYER

== fotocinkográfiai műintézete ==

Budapest VII, Kazinczy-u. 32.

KLISÉK mindennemű képes nyomtatványokhoz a legjobban külföldben.

AUTOTÍPIA. ≡ KROMOTÍPIA.

≡ FOTOTÍPIA. ≡ FOTOLITO. ≡

Házonklóáll felvételek.

BERGER ÉS WIRTH

TÖRZSGYÁR LIPCSE
NÉMETORSZÁGBAN

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS
KÖNYOMDAI FESTÉK- ÉS
HENGERANYAG-GYÁR
HENGERÖNTŐ-MŰHELY
LAPOS- ÉS KÖRFORGÓ GÉ-
PEKHEZ. OLCSÓBB ÉS
JOBB A HÁZI ÖNTÉSNEEL

TELEFONSZ.: 56—64

UJSÁG-, MŰ-, ILLUSTRÁCIÓ-
DISZMŰ- ÉS MINDENFAJTA
SZINES FESTÉKEK, KEN-
CÉK, BRONZOKIA GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA
„PATENT”, „VICTORIA”, ÉS
„BIANCA” HENGERANYAG
EGÉSZEN SIMA ÉS IKOCKÁ-
ZOTT TÁBLÁKBAN

Fiókgyárak: Barmen, Ber-
lin, Szt-Pétervár, Flórenc,
Páris, London, Newyork,

GYÁRTELEP: BUDAPEST, IX., MÁRTON-U. 19

Baer Ottó festékgyárai.

Telefon :
93—29.

A grafikai iparágakhoz szükséges összes
 fekete és színes festékek gyártása.

Telefon :
93—29.

Különlegesség: a „VORAN“ kő- és könyvnyomdai fekete festék; eddig felülmulhatatlanul gyorsan szárad.

Grafikai osztály :

A kő- és könyvnyomdai szakmához szükséges összes kellékek raktára.

Vezérképviselőte és nagy raktára

a „Chromo“ altenburgi papírgyárnak,
J. Friedrich aechsler langenalten-
heimi kőbányájának,
Hutter és Schrantz nemezgyárának.

Hengeranyaggyár és hengeröntő-
műhely.

Litográfiai kövek.

Kőrforgógép-nemez, könyvnyomdai gé-
pekhez való alátét-nemezek, stereo-
típiái matrica-nemezek.

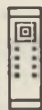
Budapesti gyártelep : VII. ker., Gizella-ut 53. szám.

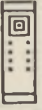
BERTHOLD H., BERLIN SW

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰÖNTŐDE RÉSZV.-TÁRS.

Fiókok: Wien, Szt. Pétervár, Moszkva és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet és betűujdonságokból, rézléniákból, vignettákból és at. • Legnagyobb választék orosz betűkből. • Teljes nyomdai berendezések gépekkel és segédeszközökkel. • Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

Pusztafi Zsigmond, Budapest V, Akadémia-u. 8.

a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak.

Ne vásároljon semmiféle vágógépet !!

mielőtt erről szóló árjegyzéket nem hozatott Krause Károly lipcsei gyá-
rából, vagy ennek képviselőjétől Kaufmann Gyulától, kinek raktárában
Budapesten, VII. ker., Kertész-utca 48. szám alatt a gépek megtekinthetők.

TELEFON : 75—48.

A m. kir. államvasutak téli menetrendje 1909—1910-re.

A magyar királyi államvasutak és az általa kezelt magánvasutakon folyó évi október hó 1-én a téli menetrend lépett életbe, mely a nyári menetrenddel szemben a következő lényegesebb változásokat tartalmazza:

A budapest keleti p. u.—bruck-királyi-hídi vonalon: Kamarasöd (Kőérberek) megállóhely az összes személyszállító vonatok megállása megszűntetettik.

A debreczen—füzesabony vonalon: A Debreczenből jelenleg reggel 4 óra 36 perccel Füzesabony felé induló vegyesvonat már éjjel 2 óra 58 perccel indították és Füzesabonyba, úgy mint jelenleg, délelőtt 10 óra 24 perccel érkezik. — A Füzesabonyból délelőtt 11 óra 33 perccel induló vegyesvonat Debreczenbe egy órával később, azaz este 8 óra 44 perccel fog érkezni.

A debreczen—szerencsi vonalon: A Debreczen és Hajduhadház között közlekedő, Debreczenből délután 2 óra 20 perccel induló és oda este 6 óra 34 perccel visszaérkező motorosvonat november hó 1-én túl a téli évad alatt is forgalomban marad.

A máramarosziget—aknaszlatinal vonalon: A Máramaroszigetről délután 3 óra 40 perccel induló és oda délután 4 óra 48 perccel visszaérkező vegyesvonat megszűntetettik.

A nagykaroly—csapi vonalon: A Csapról jelenleg délelőtt 10 óra 43 perccel Nagykaroly felé induló vegyesvonat Csapról reggel 7 óra 15 perccel indították és Nagykarolyban csatlakozást nyer a gyorsvonatokhoz Budapest és Máramarosziget felé. — Az ellenirányban a Nagykarolyból jelenleg d. u. 4 óra 10 perccel induló vegyesvonat már d. u. 3 óra 05 perccel indították és Csapra este 9 óra 13 perccel érkezik.

A szatmár-németi—kossuthkert—károlyi-erdői vonalon: A Szatmár-Németi gőzfűrésztől este 6 óra 38 perccel Szatmárhegyi piacra, a Szatmárhegyi piacról este 8 óra 48 perccel Szatmár-Németi Kossuthkertre a végül a Szatmár-Németi Kossuthketről éjjel 10 óra 05 perccel Szatmár-Németi gőzfűrésze induló motorosvonatok forgalma november 1-jével megszűnik.

A budapest keleti p. u.—arad—törvási vonalon: A Budapest keleti pályaudvarról d. u. 2 órakor indul, Aradon át Predealra közlekedő, valamint az onnan Aradon át Budapest keleti pályaudvarra délután 1 óra 15 perccel érkező gyorsvonat Pusztatanyó állomáson feltételeesen megállították.

Az alvincz—nagyzebeni vonalon: Nagyzeben és Erdélyszordahely között jelenleg belenként 3-szor közlekedő, Nagyzebenből d. u. 12 óra 25 perccel induló és Nagyzebenbe este 9 óra 50 perccel érkező vegyesvonat megszűntetettik.

A budapest keleti p. u.—predeáli vonalon: A Budapest keleti pályaudvar és Predeal között Aradon át közlekedő, Budapestről d. u. 2 órakor induló, illetve az ellenirányból Budapestre d. u. 1 óra 15 perccel érkező gyorsvonatok forgalma Brassó és Predeal között november hó 15-én túl, az egész évadon át fentartatik. — A Nagykatáról éjjel 10 óra 35 perccel Budapestre érkező személyszállító tehevonat télen át is forgalomban marad. — Tápószecstől Budapestig az eddig csak szükséglet szerinti közlekedeti hajnali vonat minden kedden és pénteken, valamint ünncp- és vasárnapokat kivétl. köznapokon rendszeren helyezték forgalomba. E vonat Tápószecsről éjjel 3 órakor indul és Budapestre reggel 4 óra 40 perccel érkezik. — A Budapest keleti pályaudvarra reggel 7 óra 20 perccel érkező, valamint az onnan délután 5 óra 40 perccel induló személyvonat Mihálicfalva 143. sz. őrházna rendszeren megállították. — A Tóvásiól délután 2 óra 24 perccel induló gyorsvonatnál a személyszállítás Tóvásiól Székelykőcsárdig megszűntetettik.

A külköllőszög—parajdi vonalon: A Külköllőszögéről délelőtt 9 óra 34 perccel Parajdra induló és az onnan délután 12 óra 43 perccel Külköllőszögre érkező személyvonat az idén az egész vonalon télen át is forgalomban marad.

A budapest nyugoti p. u.—marcheggi vonalon: A Budapestről este 6 óra 50 perccel induló szőlai gyorsvonathoz csatlakozó Galántától Marcheggig forgalomban levő esti gyorsvonat csak Pozsonyig fog közlekedni.

A nyári évad tartamára forgalomba helyezett helyi vonatok közül az alábbi vonatok szűntetettik meg, és pedig:

Budapest és Érsekújvár között: A Budapestről reggel 5 óra 45 perccel induló vonat Párkány-Nánától Érsekújvárig; az Érsekújvárról éjjel 11 óra 35 perccel Budapestre érkező vonat pedig egészen.

Budapest—Párkány-Nána között: A Budapestre d. e. 8 óra 40 perccel érkező és a Budapestre este 8 óra 15 perccel induló vonat olyképen, hogy az utóbbi vonat október és április hónapokban Budapesttől Vácsig, november hó

1-től bezárólag március hó 31-ig pedig Budapesttől Dunakeszi-Alagig közlekedni fog.

Budapest és Szob között: A Budapestről délután 5 óra 20 perccel induló vonat.

Budapest és Nagymaros között: A Budapestről d. e. 8 óra 45 perccel és a d. e. 11 óra 30 perccel induló, valamint a Budapestre d. u. 5 óra 45 perccel és éjjel 10 óra 25 perccel érkező vonat, melyek közül azonban az utóbbi Vácztól Budapestig október és április hónapokban forgalomban marad, illetve újból forgalomba helyeztetik. Szintúgy forgalomban marad az eddigi gyakorlattól eltérőleg, a Nagymarosról este 8 óra 20 perccel Budapestre érkező vonat az egész téli évad alatt.

Budapest és Dunakeszi-Alag között: A Budapestre este 8 óra 45 perccel induló vonat november hó 1-én túl bezárólag március hó 31-ig nem fog közlekedni.

Rákospalota-Ujpest—Budapest között: A Budapestre reggel 4 óra 08 perccel és éjjel 11 óra 20 perccel érkező, valamint a Budapestről éjjel 10 óra 30 perccel induló vonat megszűntetettik.

A Párkány-Nána felől reggel 8 óra 10 perccel Budapestre érkező vonat Rákospalota-Ujpesten rendszeren megállították.

A postyén—verhó vonalon: Az esti vasár- és ünnepnapok vonatok megszűntetettik.

A hólak-trencsénteplicz—trencsénteplicz-fürdői vonalon: A Hólak-Trencséntepliczről éjjel 2 óra 40 perccel, délután 1 óra 35 perccel, este 8 óra 15 perccel és éjjel 11 óra 30 perccel induló, valamint a Hólak-Trencséntepliczre éjjel 1 óra 42 perccel, reggel 4 óra 42 perccel, délután 5 óra 40 perccel és éjjel 10 óra 39 perccel érkező motoros vonatok forgalmon kívül helyeztetnek.

A pozsony-újváros—újkömörombi vonalon: A délelőtti vegyesvonat Újkömöromből később, azaz délután 12 óra 25 perccel indították és Pozsony-Ujvárosba délután 4 óra 46 perccel érkezik.

A dévénytől—marcheggi vonalon: A délelőtti Marcheggre érkező személyvonat ezen állomáson csatlakozást nyer Günsendorf és Wien N. E. felé.

Az érsekújvári—privigyei vonalon: A jelenleg Nagybecslezől Nyitraig személyszállítással közlekedő délutáni tehevonat csak Nagytapolcsánytól Nyitraig fog utasokat szállítani.

A budapest-nyugoti p. u.—orsova—vercio-rovny vonalon: A Budapest nyugoti pályaudvarról délelőtt 9 óra 40 perccel Verciorovára induló és az ellenirányból este 6 óra 35 perccel Budapestre érkező gyorsvonat a román csatlakozó vonatok megszűntetése folytán Temesvár-Józsefváros és Verciorova között forgalmon kívül helyeztetnek Budapest és Czeged között a vasár- és ünnepnapokon közlekedő déli, illetve esti vonat megszűntetettik. Szeged és Kiskunfélegyháza között a Szegedre reggel 5 óra 42 perccel érkező, valamint a Szegedről este 8 órakor visszainduló helyi vonat forgalmon kívül helyeztetik. Temesvár-Józsefvárosból a délutáni személyvonat Orsova felé később, azaz 8 óra 1 perccel indították és csatlakozást nyer a Budapest felől jövő gyorsvonathoz.

A szeged-rókusi—szabadkai vonalon: A Szeged-Rókusról délután 3 óra 12 perccel induló, valamint a Szeged-Rókusra este 10 óra 1 perccel érkező vegyesvonat megszűntetettik.

A baja—újvidéki vonalon: A Zomborból jelenleg éjjel 3 óra 10 perccel Újvidékre induló személyvonat korábban, azaz már éjjel 2 óra 10 perccel indították és Újvidékre reggel 6 óra 12 perccel érkezik. Zomborból Bujára felé a délutáni vegyesvonat már délután 12 óra 30 perccel indul.

A szeged—nagybecskereki vonalon: Karlováról a hajnali vegyesvonat Szeged felé korábban, azaz éjjel 3 óra 50 perccel indították.

A temesvár-józsefváros—buziásfürdői vonalon: Az esti vonat helyett Buziásfürdőről Temesvárra egy délutáni személyvonat helyeztetik forgalomba, mely Buziásfürdőről délután 5 óra 15 perccel indul és Temesvár-Józsefvárosra este 8 óra 50 perccel érkezik. Buziásfürdőről délután 12 óra 50 perccel Temesvár-Józsefvárosra érkező és az onnan délután 8 óra 15 perccel vissza-induló személyvonatok forgalma megszűntetettik.

A zsehely—bóka vonalon: A Zsehelyről este Bálnakra közlekedő vegyesvonat megszűntetettik.

Az oravicza—resicabányai vonalon: Oravicza és Nemetbognán között az eddigi ideiglenes menetrend helyett új végleges menetrend lép életbe, a melyre nézve a közelebbi adatok a kifüggesztett menetrendhirdetményből kivehetők. A Nemetbognán—resicabányai vonalrészén a Resicabánya megállóhelyről jelenleg délelőtt 8

óra 15 perccel induló vegyesvonat korábban, azaz már reggel 7 óra 38 perccel indították. Nemetbognánról csatlakozással Oravicza és Zsidovon felől délután 8 óra 28 perccel egy új személyszállító tehevonat indították, mely Resicabánya megállóhelyre délután 4 óra 51 perccel érkezik.

A platernica—pozegai vonalon: Az éjjeli Pozogáról Platernicára és hajnalban Platernicáról Pozogára közlekedő vegyesvonat megszűntetettik.

Az ezéák—strizivajna—vrpoljérol vonalon: Az esti órákban Strizivajna—Vrpoljérol Djakovara és vissza közlekedő tehevonatoknál a személyszállítás megszűntetettik.

Az újdombóvár—bosznabrodli vonalon: Az Újdombóvárról jelenleg éjjel 2 óra 42 perccel Eszék felé induló személyvonat korábban, azaz már éjjel 2 óra 34 perccel indították.

A szentlőrincz—nasfeli vonalon: A Szentlőrinczről jelenleg reggel 4 óra 41 perccel induló vegyesvonat már reggel 4 óra 15 perccel indították és Nasicra délelőtt 8 óra 24 perccel érkezik. A Nasicról jelenleg éjjel 3 óra 45 perccel induló személyvonat később, azaz reggel 4 óra 29 perccel indul és Szentlőrinczre délelőtt 8 óra 34 perccel érkezik. E vonat Cačincin csatlakozni fog a szlávóniai—drávineváki vasut vonataiból Moslavina és Voćin felé.

A budapest keleti p. u.—füméli vonalon: A Fiuméből este 6 órakor Budapestre, valamint a Budapestről délután 4 óra 10 perccel és este 9 órakor Fiuméba induló gyorsvonatok megállása Dugosel állomáson megszűntetettik. A Fiuméből délután 2 óra 5 perccel Delnicára induló és a Delnicáról éjjel 10 óra 38 perccel Fiuméba érkező vasár- és ünnepnapok vonatok megszűntetettik.

A kaposvár—fonyódi vonalon: A Fonyódról jelenleg éjjel 3 óra 52 perccel induló vegyesvonat helyett egy személyvonat helyeztetik forgalomba, mely Fonyódról reggel 5 óra 35 perccel indul és Kaposvárra reggel 7 óra 49 perccel érkezik. E vonat Fonyódon a déli vasut vonataihoz Budapest és Pragerhof felől; Kaposváron pedig a gyorsvonathoz Budapest és a személyvonathoz Újdombóvár felé nyer csatlakozást. A Fonyódról délután 12 óra 2 perccel induló személyvonat ugyanezen időben mint vegyesvonat indították és Kaposvárra délután 3 óra 10 perccel érkezik.

A szigetvár—kaposvári vonalon: Szigetvárról a reggeli vegyesvonat korábban, azaz már reggel 4 óra 40 perccel indították és Kaposváron csatlakozást nyer a személyszállító gyorsvonathoz Gyékényes felé.

A kaposvár—barsai vonalon: Barscra jelenleg éjjel 3 óra 50 perccel induló vegyesvonat később, azaz csak 4 óra 13 perccel indították és Kaposvárra reggel 7 óra 33 perccel érkezik, minek folytán a vonat a Gyékényes felé közlekedő személyszállító gyorsvonathoz nem Kaposváron, hanem Kaposmérőn talál csatlakozást. Kaposvár és Kadarkút között oda és vissza egy új vegyesvonatpár helyeztetik naponta forgalomba. Az új vonat Kaposvárról csatlakozással Budapest és Siófok felé, délelőtt 11 óra 58 perccel indul, Kaposmérőn csatlakozást nyer Fiume felől és Kadarkútra délután 1 óra 10 perccel érkezik. Az ellenirányban az új vonat Kadarkútról délután 1 óra 35 perccel indul és Kaposvárra délután 2 óra 44 perccel érkezik, hol csatlakozást talál Fiume, Siófok, Fonyód és Szigetvár felé.

A dugosel—novskai vonalon: A Novskáról este Dugoselra induló személyszállító tehevonat megszűntetettik.

A banovajnruga—pakraci vonalon: A Banovajnrugáról délelőtt 8 óra 31 perccel Pakracra induló és az innen este 7 óra 41 perccel Banovajnrugára érkező személyvonatok forgalma megszűntetettik.

A pozsony-újváros—szombathelyi vonalon: Pozsony-Ujvárostól Ligetfalui munkaszünetes napok kivételével naponta egy új vonat helyeztetik forgalomba. E vonat Pozsony-Ujvárosból reggel 8 órakor indul.

Az adony—pusztaszabolcs—tapolcazi vonalon: A Budapestre délután 3 óra 50 perccel Tapolca felé induló és a Tapolca felől délelőtt 9 óra 56 perccel Budapestre érkező gyorsvonatok Balatonaracson és Aszófő-Tihanyon rendszeren megállítottanak.

Budapest, 1909. szeptember hóban.

Az igazgatóság.

(Utánnyomás nem díjaztatik.)

Háló-, étkező- és buffethocsik közlekedése

a magyar kir. államvasutak vonalain.

1909. évi október hó 1-től kezdve.

1. Háló- kocsik.

Tétel	Vonal	Indul		Érkezik		A hálókocsi pótljegyek árai:				Jegyzet		
		honnan	óra perccor	számtalvonattal	hová	óra perccor	I. oszt.		II. oszt.			
							kor	kor ₂	fil.		kor. fil.	
1	Budapest k. p. u. — Wien Bruck Királyhidán át.	Budapest k. p. u. Wienből	10 30 10 00	12 11	Wienbe Budapest k. p. u.	6 32 6 25	9	60	7	20	A hálókocsik csak I. vagy II. oszt. menetjegyekkel bíró utasok által — megfelelő pótljegy váltása mellett használhatók.	
2	Budapest ny. p. u. — Wien Marcheggén át.	Budapest ny. p. u. Wienből	10 00 11 00	118 117	Wienbe Budapest ny. p. u.	6 20 7 40	9	60	7	20		
3	Budapest ny. p. u. — Brassó	Budapest ny. p. u. Brassóból	9 10 2 14	502 501	Brassóba Budapest ny. p. u.	1 44 7 30	14	40	10	80		
4	Budapest k. p. u. Bukarest Arad, Piski, Predeálnál át.	Budapest k. p. u. Bukarestről Predeálról	2 00 5 30 9 12	602 601	Predeálra Bukarestbe Budapest k. p. u.	6 11 11 22 1 16	17	40	—	—	—	Brassón túlra csak I. oszt. menetjegyekkel vehető igénybe.
5	Budapest k. p. u. — Piski (Saját)	Budapest k. p. u. Piskiről	9 30 4 12	608 607	Piskitre Bpest k. p. u.-ra	10 52 6 05	9	60	7	20		
6	Budapest ny. p. u. Bukarest Temesvár-Verciorován át.	Budapest ny. p. u. Bukarestről Verciorováról	2 40 5 55 2 13	704 703	Verciorovára Bukarestbe Budapest ny. p. u.	1 24 11 50 1 25	16	60	—	—	—	2.) Csak I. oszt. menetjeggyel vehető igénybe.
7	Budapest ny. p. u. — Bázias	Budapest ny. p. u. Szegedről Báziasról	10 15 2 10 4 25	706 710 1802 1803 709	Báziasra Bpest ny. p. u.-ra	9 25 7 15	4	80	3	60	—	
8	Budapest k. p. u. — Fiume Ujdombovár—Zágrábón át.	Budapest k. p. u. Fiuméből	9 00 6 00	1006 1003	Fiuméba Budapest k. p. u.	9 55 7 50	12	00	9	100	—	

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISEK

BUDAPEST
V. Dorottya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

BEIT & CO.
HAMBURG

**DRUCKFARBEN
FABRIKEN**

FŐRAKTÁR ÉS IRODA:
MÜLLER TESTVÉREK
BUDAPEST, V. SÓLYOM-UTCA 13.

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA

A VILÁG LEGRÉGIBB ÉS LEGNAGYOBB NYOMDAI,
KÖNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI FESTÉKEK GYÁRA

Az 1889. és 1900. párisi világkiállításon versenyen kívüli jury-tag.

FESTÉKEK A KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI, S VALAMENNYI GRAFIKAI SZAKMA RÉSZÉRE. ARANY-, EZÜST- ÉS MÁSOLÓFESTÉKEK. HENGERANYAGOK ÉS AZOK ÖNTÉSE. KENCÉK. PREPARÁLT PAPIROK KÖNYOMDAK RÉSZÉRE.

11 GYÁR ÉS 40 LERAKAT AZ EGÉSZ VILÁGON!

IRODA ÉS RAKTÁR: BUDAPEST,
FERENCZ JÓZSEF-RAKPART 27

TELEFON 37-58. SZÁM

ALAPITVA 1818-BAN

GYÁR: BUDAFOKON, BUDAPEST MELLETT

Grand Prix-vel kitüntetve:
St.-Louis 1904,
Lüttich 1905, és
Milano 1906.

Bélyegző-metszés

Mechanikai műhely

Galvanoplasztika

Ólomzár-gyártás

:: Tömöntőde ::

Rézléniá-gyártás

ELSŐ MAGYAR

BETŰÖNTŐDE

RÉSZV.-TÁRS.

**BUDAPESTEN, VI., DESSEWFFY-
UTCA 32. SZÁM. TELEFON 23-70**

Dús raktárt tart folytonosan magyar, német, tót, horvát, szerb, román s bolgár ékezetű

**: könyv- és :
címbetűkből**

körzetekből, rézléniákból és kizárásokból, továbbá a legkülönfélébb ékítményekből és egyéb nyomdai felszerelvényekből. Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan fogatosíttatnak.

**EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT
CZETTEL ÉS BENDTNER SZABAD.**

